

Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje

Työryhmän raportti ja suositukset

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:27

Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje

Työryhmän raportti ja suositukset

Minna Seikkula ja Olivia Maury (toim.)

Oikeusministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-466-4

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje Työryhmän raportti ja suositukset

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:27		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Toimittaja/t Yhteisötekijä	Minna Seikkula ja Olivia Maury Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO): Maahanmuuttaneet ja monikielisten suomalaiset yhteiskunnallisina vaikuttajina työryhmä (MOVA)		
Kieli	suomi	Sivumäärä	50

Tiivistelmä

Maahanmuuttaneet ja monikielisten suomalaiset ovat aliedustettuja edustuksellisessa demokratiassa ja he osallistuvat suhteellisesti vähemmän suoran ja osallistavan demokratian mekanismeihin. Suuren väestöryhmän aliedustus aiheuttaa merkittävän demokratiavajeen suomalaisessa yhteiskunnassa. Raportti käsittelee demokratiavajetta tuottavia osallistumisen esteitä. Lisäksi raportissa tunnistetaan hyviä käytäntöjä ja suositellaan toimenpiteitä, joilla viranomaiset, poliittiset puolueet ja järjestöt voivat kaventaa demokratiavajetta.

Raportissa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallista osallistumista tarkastellaan vaaliosallistumisen sekä suoran ja osallistavan demokratian mekanismien näkökulmista. Lisäksi käsitellään demokratiakasvatusta kotoutumiskoulutuksen yhteiskuntaorientaatiossa sekä nuorten yhdenvertaista osallistumista.

Esimerkkejä osallistumisen esteistä ovat saavutettavan viestinnän puute, maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten toistuva lokeroiminen toimenpiteiden kohteeksi sekä avoin rasismi. Raportissa annetut suositukset koskevat muun muassa selko- ja monikielisten viestinnän lisäämistä, maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten järjestöjen roolin tunnistamista sekä yhdenvertaisuutta edistävää viranomaistoimintaa.

Asiasanat demokratia, demokratiavaje, maahanmuuttajat, rasismi, vaalit, vähemmistöt, yhdenvertaisuus

ISBN PDF	978-952-400-466-4	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/26393/2021	Hankenumero	OM067:00/2021

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-466-4>

Åtgärda demokratiunderskottet hos invandrade personer och flerspråkiga finländare

Arbetsgruppens rapport och rekommendationer

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2022:27	Tema	Betänkanden och utlåtanden	
Utgivare	Justitieministeriet		
Redigerare	Minna Seikkula och Olivia Maury		
Utarbetad av	Delegationen för etniska relationer (ETNO): Arbetsgruppen för invandrade personer och flerspråkiga finländare som samhällsaktörer (MOVA)		
Språk	finska	Sidantal	50

Invandrade personer som samhällsaktörer och flerspråkiga finländare är underrepresenterade i den representativa demokratin och de deltar proportionellt mindre i den direkta och deltagande demokratis mekanismer. Underrepresentationen av en stor befolkningsgrupp orsakar ett märkbart demokratiunderskott i det finländska samhället. Rapporten behandlar hinder för deltagande som leder till demokratiunderskott. Utöver det identifierar rapporten god praxis och föreslår åtgärder genom vilka myndigheter, politiska partier och organisationer kan minska på demokratiunderskottet.

I rapporten granskas det samhälleliga deltagandet bland invandrade personer och flerspråkiga finländare ur valdeltagandets samt de direkta och deltagande demokratimekanisernas perspektiv. Utöver det behandlas demokratifostran inom integrationsutbildningens samhällsorientering samt jämställt deltagande av unga.

Exempel på hinder för deltagande är brist på tillgänglig kommunikation, den återkommande kategoriseringen av invandrade personer och flerspråkiga finländare som föremål för åtgärder samt öppen rasism. De rekommendationer som framställs i rapporten berör bland annat ökningen av kommunikation på klarspråk och flerspråkig kommunikation, erkännandet av den roll invandrade personers och flerspråkiga finländares organisationer har samt myndighetsverksamhet som främjar jämlikhet.

Nyckelord demokrati, demokratiunderskott, invandrare, rasism, minoriteter, jämlikhet, val

ISBN PDF	978-952-400-466-4	ISSN PDF	2490-1172
Ärendenummer	VN/26393/2021	Projektnummer	OM067:00/2021

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-466-4>

Addressing the Democratic Deficit among Immigrants and Multilingual Finns Working Group Report and Recommendations

Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements 2022:27	Subject	Memorandums and statements
Publisher	Ministry of Justice, Finland	

Editor(s)	Minna Seikkula and Olivia Maury		
Group author	Advisory Board for Ethnic Relations (ETNO): Working group on immigrants' and multilingual Finns' participation in society (MOVA)		
Language	Finnish	Pages	50

Abstract

Immigrants and multilingual Finns are underrepresented in representative democracy, and they participate relatively less in the mechanisms of direct and participatory democracy than the rest of the population. Underrepresentation of a large population group has led to a significant democratic deficit in Finnish society. This report examines barriers to participation that cause the democratic deficit. In addition, the report identifies good practices and recommends measures that the authorities, political parties and organisations could take to reduce the democratic deficit.

The report examines immigrants' and multilingual Finns' participation in society from the perspective of electoral participation and the mechanisms of direct and participatory democracy. Furthermore, the report deals with equal participation of young people and the role of democracy education in the civic orientation course that is organised as part of integration training.

Examples of barriers to participation include the lack of accessible communication, repeated categorisation of immigrants and multilingual Finns as targets for measures, and open racism. The recommendations given in the report concern, for example, increasing multilingual and easy-to-understand communications, recognising the role of organisations of immigrants and multilingual Finns, and equality-promoting official activities.

Keywords democracy, democracy deficit, elections, equality, immigrants, minorities, racism

ISBN PDF	978-952-400-466-4	ISSN PDF	2490-1172
Reference number	VN/26393/2021	Project number	OM067:00/2021

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-466-4>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Johdanto	8
2 Vaaleissa vaikuttaminen	10
2.1 Äänestäminen	11
2.2 Ehdokkaaksi asettuminen ja ehdokkaana toimiminen	14
2.3 Hyvät käytännöt	18
2.4 Suositukset	19
3 Suora ja osallistuva demokratia	21
3.1 Suora demokratia	21
3.2 Osallistuva demokratia	23
3.3 Hyvät käytännöt	26
3.4 Suositukset	28
4 Yhteiskuntaorientaatio kotoutumiskoulutuksessa	31
4.1 Nykytilanne	31
4.2 Hyvät käytännöt.....	32
4.3 Suositukset	33
5 Nuoret yhteiskunnallisina vaikuttajina	34
5.1 Nykytilanne	34
5.2 Hyvät käytännöt	36
5.3 Suositukset	37
6 Läpileikkaavat esteet	39
6.1 Läpileikkaavat esteet ja osallisuuden ulottuvuudet.....	39
6.2 Suositukset.....	42
7 Yhteenvedo suosituksista	46
Lähteet	49

ESIPUHE

Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) asetti marraskuussa 2021 maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset yhteiskunnallisina vaikuttajina työryhmän (MOVA –työryhmä). Työryhmämme sai ETNO:lta tehtävän selvittää, mitkä rakenteelliset esteet estävät maahanmuuttaneita ja monikielisiä suomalaisia vaikuttamasta aktiivisesti vaaleissa ja vaalien välissä.

Monialainen asiantuntijatyöryhmämme tarttui haasteeseen innokkaasti, vaikka esimerkiksi tutkimuksessa dokumentoitua tietoa rakenteellisista esteistä oli saatavilla melko vähän. Työryhmätyöskentelyssä keskusteltiin vilkkaasti, usein suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Tämä onkin esimerkki moninaisuudesta Suomessa. Samalla työryhmätyöskentely havainnollisti moninaisuus- ja yhdenvertaisuustyön realiteetteja myös siten, että moni työryhmän jäsen osallistui työskentelyyn vapaaehtoisesti, oman työnsä ohella. Suurissa organisaatioissa tämä on mahdollisesti sovitettavissa asiantuntijoiden työnkuvaan, mutta pienemmissä järjestöissä työskenteleville asetelma on haasteellinen. Työryhmän tiiviiseen työskentelyyn sitoutuminen kertookin siitä, että ymmärrämme aiheen tärkeyden. Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen edistäminen on ETNO:a suurempi asia. Demokratiavajeen paikkaaminen on keskeinen kysymys koko suomalaiselle yhteiskunnalle.

Toivon, että raporttimme lisää viranomaisten, puolueiden ja järjestöjen ymmärrystä yhteiskunnallisen vaikuttamisen esteistä, ratkaisusta sekä tarvittavista resursseista. Työryhmämme antaa raportissa 11 suositusta viranomaisille ja puolueille siitä, miten vaikuttamisen rakenteellisia esteitä voidaan purkaa. Toivon, että suosituksia viedään määrätietoisesti eteenpäin.

Haluan kiittää työryhmän jäseniä, varajäseniä ja asiantuntijoita Mohamed Alia, Emina Arnautovićia, Elena Chiksoevaa, Peter Kariukia, Villiina Kazia, Olga Liukkosta, Miro Maarasta, Anna Mikanderia, Marianne Pekola-Sjöblomia, Sirkka-Liisa Piipposta, Gurmman Sainia, Marina Sapozhnikovaa, Niklas Wilhelmssonia ja Gelawej Viyania.

Lämmin kiitos myös Naima El-Issaoui, Natalie Gerbert, Eilina Gusatinsky, Artëm Kuosti, Olivia Maury sekä muut asiantuntijat, jotka ovat osallistuneet työryhmän työhön.

Erityisesti haluan kiittää työryhmän varapuheenjohtaja Priyanka Sood'ia, raporttoija Minna Seikkulaa ja asiantuntija Nina Suorsaa.

Työryhmän puheenjohtaja Abdirahim Hussein
Kesäkuu 2022

1 Johdanto

Suomessa suoran ja epäsuoran yhteiskunnallisen vaikuttamisen oikeudet ovat laajoja myös muille kuin Suomen kansalaisille. Maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset¹ ovat kuitenkin aliedustettuina yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa niin vaaleissa kuin vaalien välillä. Samaan aikaan maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset ovat tilastollisesti merkittävä ryhmä Suomessa: vuoden 2021 lopussa noin 460 000 henkilöllä väestökisteriin merkitty äidinkieli oli muu kuin suomi, ruotsi tai saame². Määrä vastaa yli kahdeksaa prosenttia koko väestöstä. Monikielisen väestön osuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon, että kyse on myös voimakkaasti kasvavasta ryhmästä – vuonna 2021 vieraskielisiä oli yli kahdeksan prosenttia väestöstä, vielä vuonna 2010 heidän osuutensa oli noin neljä prosenttia³.

Maahanmuuttaneista ja monikielisistä suomalaisista puhuttaessa on huomattava, että kyse on hyvin heterogeenisestä ryhmästä, johon kuuluu monia eri kieliä ja monista eriyistä Suomeen muuttaneita henkilöitä. Vuonna 2020 väestökisteritiedon perusteella suurimmat kieliryhmät olivat venäjä, viro, arabia, englantia ja somali.⁴ Koska merkittävä osa maahanmuuttaneista ja monikielisistä suomalaisista asuu pääkaupunkiseudulla, maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten asemaan liittyy myös alueellisia eroja. Monikielinen väestö on myös keskimääräistä nuorempaa, minkä vuoksi nuorten ikäluokkien osallistumiseen on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota.

Tilannetta, jossa maahanmuuttaneen ja monikielisen väestön osallistuminen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen on suhteellisesti muuta väestöä vähäisempää esimerkiksi tarkasteltaessa osuutta edustuksellisen demokratian instituutioissa, on kuvattu kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa demokratiavajeen käsitteellä.⁵ Tutkimuksessa on toistuvasti todettu, että vähemmistöasemassa olevien osallistuminen demokratiaan edistää hyviä väestösuhteita, ulkopuolelle jääminen puolestaan syventää segregaatiota yhteiskunnassa. Siksi on tärkeää, että maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset pystyvät osallistumaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen yhdenvertaisesti⁶.

1 Raportissa käytetään työryhmän asettamisessa annettuja termejä, joilla viitataan henkilöihin joiden väestökisteriin merkitty äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame, tai jotka ovat muuttaneet Suomeen muualta. Kuitenkin kun viitataan esimerkiksi tilastoihin tai lainsäädäntöön, käytetään alkuperäislähteessä esiintyvää termiä.

2 SVT 2022a.

3 Tilastokeskus 2021.

4 Tilastokeskus 2021.

5 Ks. Sipinen ja Seikkula 2022.

6 Kettunen ja Sipinen 2022.

Raportin tarkoitus on herättää keskustelua demokratiavajetta aiheuttavasta aliedustuksesta. Siinä tarkastellaan ensinnäkin maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallista osallistumista eri osa-alueilla sekä tunnistetaan aliedustusta aiheuttavia osallistumisen esteitä. Osallisuuden ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen tarkastelussa voidaan omaksua monenlaisia näkökulmia. Osallisuuden toteutumista voidaan arvioida esimerkiksi yksilön kokemusten, ryhmien ja yhteiskunnan instituutioiden näkökulmasta. Institutionaalisten käytäntöjen näkökulma jää usein hyvin vähäiselle huomiolle keskusteltaessa mahdollisuuksista osallistua suomalaiseen yhteiskuntaan. Yhtäältä onkin niin, että esimerkiksi kunta- ja aluevaaleissa osallistumisoikeus on Suomessa pysyvästi asuvilla henkilöillä kansalaisuudesta riippumatta. Toisaalta vaaleihin ehdokkaana ja äänestäjänä osallistuu suhteessa vähemmän maahanmuuttaneita ja monikielisiä suomalaisia – ja osittain tämä johtuu suomalaisessa yhteiskunnassa omaksutuista toimintatavoista ja arkipäiväisistä käytännöistä⁷. Näennäisesti neutraalit toimintatavat saattavat sulkea osan väestöstä ulkopuolelle. Näitä osallistumisen esteitä avataan raportissa tarkemmin.

Vaaleihin perustuvan edustuksellisen demokratian lisäksi demokraattisiin käytäntöihin Suomessa kuuluvat suoran ja osallistuvan demokratian käytännöt – kuntalaisaloitteista kylätoimikuntiin ja mielenosoituksista osallistuvaan budjetointiin. Kattavaa tietoa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten osallisuudesta kaikissa demokratian mekanismeissa ei ole, ja raportissa korostuukin myös akuutti tiedontarve monikielisten ja maahanmuuttaneiden osallisuudesta.

Raportti on suunnattu kunnissa, aluehallinnossa ja valtiotasolla toimiville viranomaisille, päätöksentekijöille ja puolueille sekä järjestöille. Nämä osallistuvat nykykäytäntöjen muotoiluun ja voivat vaikuttaa tilanteen parantamiseksi omassa toiminnassaan. Raportissa esitellään sekä esimerkkejä hyvistä käytännöistä, jotka parantavat maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten asemaa yhteiskunnallisina vaikuttajina, että annetaan suosituksia eri toimijoille tilanteen parantamiseksi.

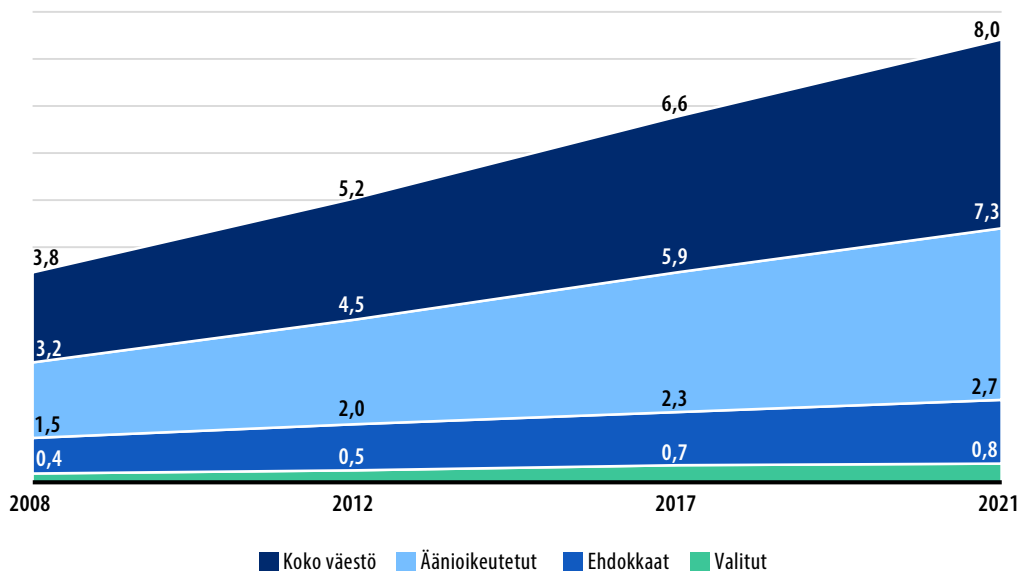
Nykytilan kuvaus, esteiden ja hyvien käytäntöjen tunnistaminen sekä suositukset perustuvat ajantasaiseen tutkimustietoon sekä työryhmän monialaiseen asiantuntemukseen. Esteiden ja hyvien käytäntöjen havainnollistamiseksi raporttitekstiin on sisällytetty joitakin suoria lainauksia työryhmän monikielisiltä jäseniltä. Lainaukset on valittu siten, että ne havainnollistavat tutkimustietoon ja muuhun työryhmän käytettävissä olevaan tietoon sisältyviä huomioita. Lainauksia on muokattu siten, että yksittäisen henkilön tunnistaminen ei ole mahdollista niiden perusteella.

7 Ks. myös YVV 2022.

2 Vaaleissa vaikuttaminen

Yhteiskunnallinen osallistuminen edustuksellisen demokratian keinojen kautta tarkoittaa vaikuttamista vaaleissa tai niiden kautta – äänestämällä, ehdokkaaksi asettumalla ja edustajana toimimalla. Samaan aikaan ulkomaalaistaustaisten⁸ tilastoitu osuus vaaleilla parlamentaarisisissa elimissä ei vastaa heidän osuuttaan väestöstä, jolloin voidaan siis puhua aliedustuksesta.

Kuvio 1. Ulkomaalaistaustaisten osuus äänioikeutetuista, ehdokkaista ja valituista kuntavaaleissa 2008–2021, %. Tekijä: Sipilinen (2021).

Oikeus asettua ehdolle ja äänioikeus on määritelty eri tavoin eri vaaleissa.⁹ Laajin oikeus ehdolle asettumiseen ja äänestämiseen on kunta- ja aluevaaleissa. Siten kunta- ja aluevaalit tavoittavat laajimman joukon Suomessa asuvasta maahanmuuttaneesta ja monikielisestä väestöstä. Kuntavaaleja koskeva aineisto antaa laajimmat mahdollisuudet tarkastella maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten osallistumista vaaleissa.

⁸ SVT 2021. Tilastokeskuksen määritelmä ulkomaalaistaustaisesta: ”Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla.”

⁹ Ks. <https://vaalit.fi/aanioikeus>.

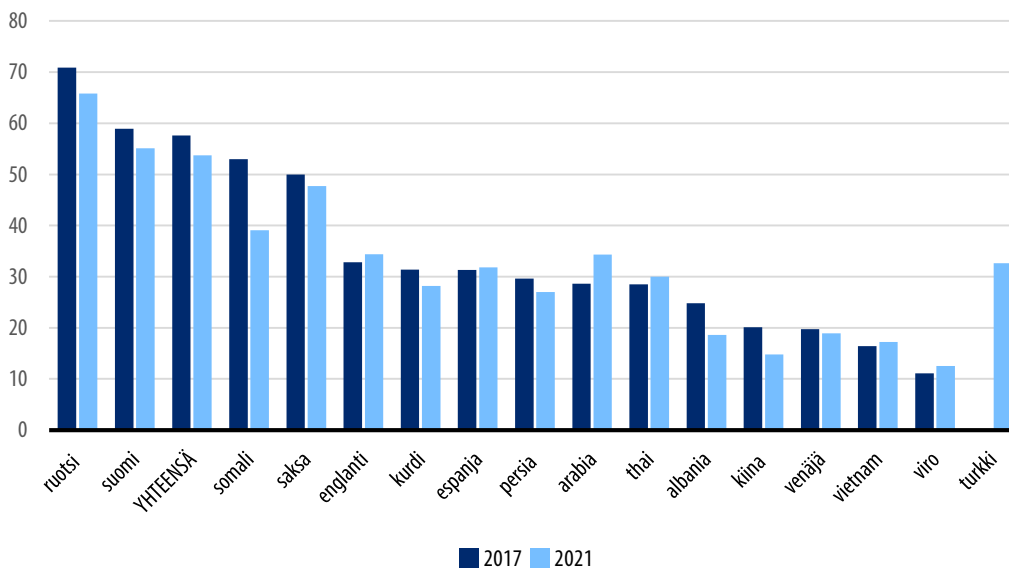
Vaaliosallistumista ja erityisesti äänestämistä on tarkastelu raporteissa ja tutkimuskirjallisuudessa.¹⁰ Tutkimuskirjallisuudessa luotettavimpana lähteenä äänestyskäyttäytymisestä pidetään sähköistä äänioikeusrekisteriä, johon myös Tilastokeskuksen julkaisemat vaalitulokset perustuvat. Äänioikeusrekisteritietoon liittyy kuitenkin alueellisen edustavuuden epätasaisuus, rekisteri ei ole kattavasti käytössä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, missä merkittävä osa monikielisistä ja maahanmuuttaneista äänioikeutetuista asuu.¹¹

2.1 Äänestäminen

Nykytilanne

Vieraskielisten äänioikeutettujen äänestysaktiivisuus on koko väestöön verrattuna matalampaa kaikissa vaaleissa. Samaan aikaan äänestysaktiivisuudessa on myös merkittäviä eroja vieraskielisten eri kieliryhmien välillä. Eri tyyppisissä vaaleissa on suuria kieliryhmien sisäisiä eroja äänestysaktiivisuudessa (ks. Kuviot 2 ja 3).

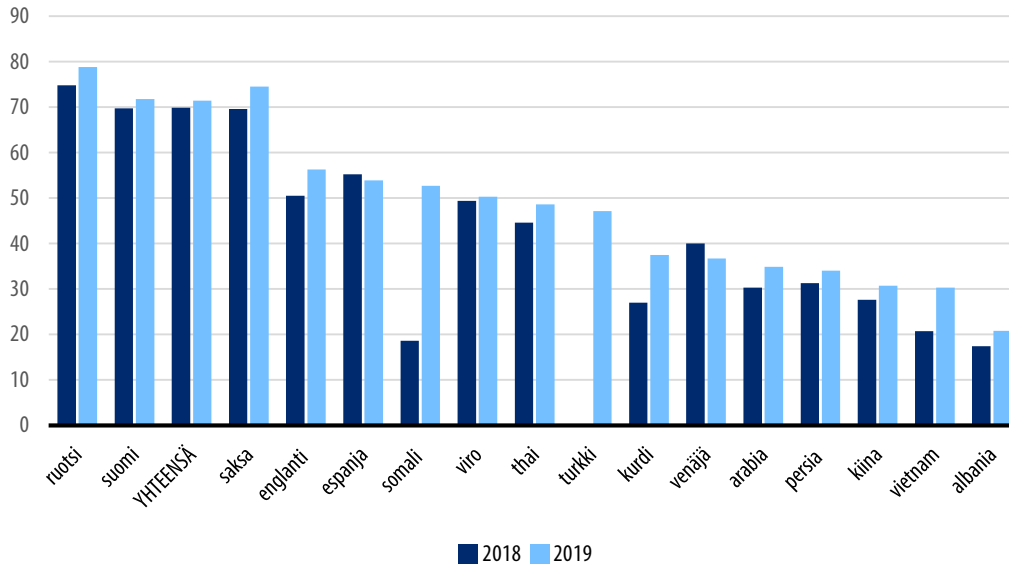
Kuvio 2. Kuntavaaleissa 2017 ja 2021 äänestäneet kieliryhmittäin. Lähde: SVT 2018; 2022b.

10 Esim. Borg 2022; Seppänen ym. 2021; Sipinen 2021; Wass ja Weide 2015.

11 Borg 2022, 124-5.

Kuvio 3. Presidentivaaleissa 2018 ja eduskuntavaaleissa 2019 äänestäneet kieliryhmittäin. Lähde: SVT 2018 ja 2020.

Maahanmuuttaneiden äänestysaktiivisuus näyttää nousevan Suomen kansalaisuuden saamisen myötä. Yhtäältä kansalaisuuden saamista pidetään vaalitutkimuksessa osallisuutta lisäävänä tekijänä, toisaalta on myös mahdollista, että kansalliset vaalit koetaan merkittävämpänä vaikuttamisen paikkana. Kieliryhmien erilainen äänestyskäyttäytyminen eri vaalityypeissä (vrt. Kuviot 2 ja 3) saattaa viitata siihen, että aiemmat kokemukset erilaisista poliittisista järjestelmistä vaikuttavat osallistumisen tapoihin. Lisäksi erot äänestysaktiivisuudessa saattavat viitata myös siihen, että äänestysaktiivisuuteen vaikuttaa mahdollisuus äänestää samastuttavaa ehdokasta.¹² Lähtö- tai synnyinmaan demokraattisuutta pidetään vaaliosallistumista edistävänä tekijänä¹³. Myös kyselytutkimusaineiston perusteella aiemmat kokemukset poliittisesta kulttuurista ja järjestelmästä voivat vaikuttaa äänestysaktiivisuuteen.

¹² Borg 2022.

¹³ Wass ja Weide 2015.

Osallistumisen este: saavutettavan viestinnän puute

Ylivoimaisesti yleisimmäksi syyksi äänestämättä jättämiselle maahanmuuttaneille suunnatun kyselytutkimusaineiston perusteella oli **tiedonpuute**¹⁴, mikä vastaa myös työryhmän näkemyksiä vaaliosallistumiseen liittyvistä esteistä. Lisäksi suomen- tai ruotsinkielen taidon katsotaan edistävän äänestysaktiivisuutta¹⁵, minkä voi osaltaan tulkita viitteeksi siitä, että viestintä vaaleista muilla kielillä ei ole riittävää. Maahanmuuttaneiden äänestysaktiivisuutta aiemmin käsitelleet toteavatkin ”Omalla äidinkielellä saatu tieto vaaleista, äänioikeudesta ja ehdokkaista voisi siis kasvattaa Suomeen muuttaneiden äänestysaktiivisuutta.”¹⁶

Yhtäältä tietoa vaaleista ja vaalijärjestelmästä monilla kielillä on olemassa¹⁷ – kuitenkin sekä tutkimuksen että työryhmän kokemusten perusteella tiedonpuute mainitaan usein syynä äänestämättä jättämiselle. Toisaalta viranomaisviestintä vaaleista ei yleisesti vastaa kohderyhmän tavoitettavaa monikielistä viestintää, ja lisäksi politiikan sisällöistä viestiminen nähdään pääasiallisesti puolueiden tehtävänä. Monikielistä vaaliviestintää on tehty järjestökentällä – Moniheli-järjestön koordinoimien iCount ja Kaikkien vaalit -hankkeiden kautta on tuotettu saavutettavaa tietoa ja lähestyttäviä vaalikeskusteluja eri kielillä.

Osallistumisen este: kokemukset ulossulkemisesta, syrjinnästä ja rasismista

Äänestysaktiivisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin. Kuulumisen kokemus ja erilaiset siteet (esim. puoliso, lapset, pitkä asumisaika, suomen- tai ruotsinkielentaito, kokemus paikallisyhteisön jäsenyydestä ja kontaktit paikallisiin) edistävät äänestysaktiivisuutta¹⁸. Siten näiden siteiden puuttuminen ja **kuulumisen kokemukseen negatiivisesti vaikuttavat seikat (esim. syrjintä ja rasismi)** voidaan tulkita osallistumisen esteiksi. Vaaliosallistumista ei voida tarkastella täysin erillään muista yhteiskunnallisista prosesseista, vaan äänestysaktiivisuus liittyy kiinteästi hyvien väestösuhteiden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseen.

14 Kuusio ym. 2020.

15 Kuusio ym. 2020; Seppänen ym. 2021.

16 Seppänen ym. 2021, 5. Ks. myös Kettunen 2022, 101.

17 Esimerkiksi vaalit.fi -sivulta on ladattavissa perustiedot kaikista vaaleista useilla eri kielillä.

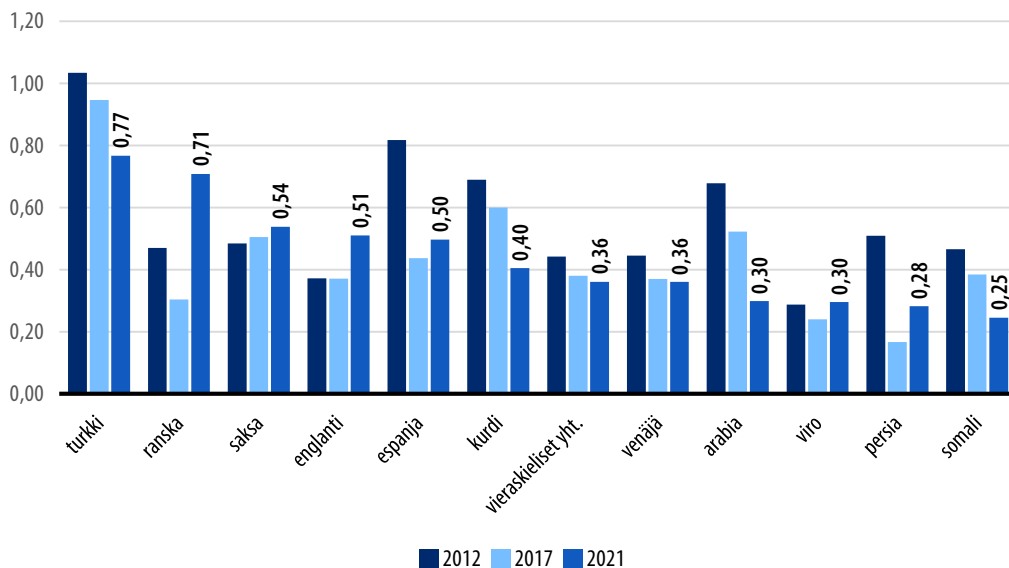
18 Wass ja Weide 2015; Seppänen ym. 2021; Kettunen 2022.

2.2 Ehdokkaaksi asettuminen ja ehdokkaana toimiminen

Nykytilanne: ehdokasasettelu

Vieraskielisten ehdokkaaksi asettuminen eri vaaleissa ei vastaa vieraskielisen väestön¹⁹ osuutta äänioikeutetuista. Seuraava representaatioindeksiä havainnollistava Kuvio 4 havainnollistaa tätä kuntavaalien ehdokasasettelun suhteen.

Kuvio 4. Vieraskielisten ehdokkaiden representaatioindeksi. Tekijä: Sipinen (2021).

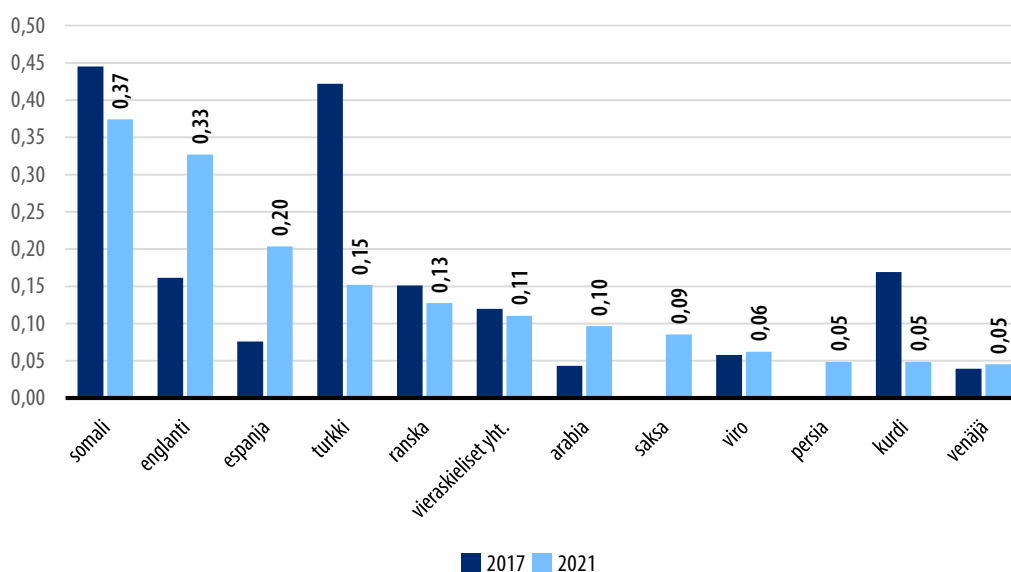
Kuviossa arvo yksi tarkoittaisi sitä, että kieliryhmän osuus ehdokkaista olisi sama kuin kieliryhmän osuus väestöstä. Keskimäärin ehdokkaina oli vain noin kolmannes siitä määrästä vieraskielisiä äänioikeutettuja, joka vastaisi vieraskielisten edustusta kaikista äänioikeutetuista. Kuvio havainnollistaa myös kieliryhmien välisiä eroja. Kuntavaaleissa eri kieliryhmien edustuksen toteutumisella eri kunnissa on myös eroja, ja yksittäisen kunnan kohdalla tietyn kieliryhmän edustajien osuus voi poiketa valtakunnallisesta keskiarvosta.

¹⁹ Henkilöt, joiden kieleksi väestötilastossa on merkitty jokin muu kieli kuin suomi, saame tai ruotsi.

Nykytilanne: valituksi tuleminen ja ehdokkaana toimiminen

Vieraskielisten äänioikeutettujen edustus kapenee edelleen tarkasteltaessa valittuja edustajia. Seuraava representaatioindeksiä havainnollistava Kuvio 5 selventää tätä kuntavaalien suhteen.

Kuvio 5. Vieraskielisten valtuutettujen representaatioindeksi, kuntavaalit. Tekijä: Sipinen 2021.

Valittujen ehdokkaiden representaatioindeksi havainnollistaa kieliryhmittäin sitä, mikä osuus ehdolla olleista henkilöistä tuli myös valituksi vaaleissa. Valituksi tulleiden kohdalla on merkittäviä kieliryhmäkohtaisia eroja – kun yli kolmekymmentä prosenttia kieleeseen somalinkielien ilmoittaneista ehdokkaista valittiin, venäjänkielisistä ehdokkaista valittiin vain kolme prosenttia. Näiden erojen syy ei ole täysin selvää, mutta somalinkielisten verraten korkea representaatioindeksi kertoo ainakin onnistuneesta mobilisoitumisesta kunta-vaaleissa sekä mahdollisesti kieliryhmä järjestäytyneisyydestä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen²⁰. On mahdollista, että venäjänkielisten heikkoon representaatioon vaikuttavat näihin Suomessa kohdistuvat ennakkoluulot ja rasismi²¹.

Oma kysymyksensä on se, millaiseksi maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset kokevat asemansa puolueorganisaatioiden sisällä. Jotkut maahanmuuttaneet ja

²⁰ Ks. Sipinen 2021.

²¹ Vrt. Kananen ja Ronkainen 2021.

monikieliset suomalaiset kokevat, että puolueiden näkökulmasta heidän osallisuutensa pelkistyy ainoastaan äänen keräämiseen²² – tämä ei ole monille houkutteleva lähtökohta ehdolle asettumiseen. Kielivähemmistöjen asemasta puolueiden sisällä ei ole saatavilla olevaa tietoa.²³

Osallistumisen este: puuttuva tuki puolueilta

Poliittiset puolueet ovat avainasemassa siinä ovatko maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset ehdokkaina eri vaaleissa.²⁴ Puolueiden kiinnostus rekrytoida maahanmuuttaneita ja monikielisiä ehdokkaita puolestaan riippuu puolueiden arvoista ja resursseista – eli esimerkiksi siitä, koetaanko puolueessa että maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten edustus on arvo sinänsä tai että se hyödyttää vaalimenestyksessä. Haasteet ehdokasasettelun representaation parantamisessa liittyvät myös puolueiden kykyyn tavoittaa potentiaalisia ehdokkaita maahanmuuttaneista ja monikielisistä ryhmistä. Mikäli puolueilta ja ehdokasrekrytoinnista vastaavilta aktiiveilta puuttuvat kontaktit maahanmuuttaneisiin ja monikielisiin suomalaisiin, heijastuu se todennäköisesti ehdokasrekrytointiin. Haaste voi olla puolueiden kyky tunnistaa potentiaalisista ehdokkaita.

”Äänestyspäätöksessä itseä puhuttelevalla ehdokkaalla on iso rooli. Puolueiden tulisi kiinnittää erityistä huomiota ehdokashankintaan, eli siis jo ehdokasasettelun vaiheessa pitäisi pohtia näitä asioita.”

Puolueiden välillä on eroja siinä, missä määrin maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten osallistumiseen on panostettu. Oikeisto–vasemmisto-jatkumolla tarkasteltuna tutkimuksessa on tunnistettu viitteitä siitä, että vasemmistopuolueet tukevat maahanmuuttaneiden ehdokkuutta oikeistopuolueita useammin²⁵. Työryhmän kokemusten mukaan henkilökohtaisella kannustuksella on suuri rooli osallistumisen toteutumisessa. Siten maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten rekrytoinnissa puolue toimintaan korostuu ehdokasrekrytoijien ja muiden puolueaktiivien rooli – oma kysymyksensä on myös se, missä määrin maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset hoitavat näitä tehtäviä puolueissa.

”Demokraattisiin prosesseihin osallistumista voidaan suorastaan estää jättämällä vieraskieliset ihmiset yksin politiikassa: esimerkiksi puolueet saattavat houkutella vieraskielisiä

22 Sipinen ja Seikkula 2022.

23 Vrt. Demo Finland 2021.

24 Ks. Sipinen 2021.

25 Sipinen ja Seikkula 2022.

ehdokkaita keräämään ääniä vaaleissa ilman että näillä ehdokkailla on riittävästi tietoa asioista ja ilman että heille tarjotaan tukea.”

Osallistumisen este: rasistinen ja/tai ennakkoluuloinen yhteiskunnallinen ilmapiiri

Vaaleihin ehdokkaana osallistuminen ja ehdokkaana toimiminen saattaa altistaa maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset eri tavoin rasismille. Yhtäältä kyse voi olla maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten kokemuksesta siitä, että ehdokkaaksi asettuminen altistaa avoimelle rasismille. Tämä vastaa työryhmän kokemuksia, lisäksi vastaava havainto on tehty tutkimuksessa²⁶.

”Yksi syy miksi vieraskieliset ja Suomessa näkyviin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset eivät halua lähteä mukaan politiikkaan on ns. ”maalittaminen”. Naiset ja vähemmistöön kuuluvat ihmiset joutuvat useammin maalittamisen kohteeksi. Minua on pyydetty eri puolueiden ehdokkaaksi, mutta koska oletan että minuun kohdistuu maalittamista, en ole lähtenyt ehdolle.”

Toisaalta maahanmuuttaneisiin ja monikieliseen väestöön kohdistuvat stereotypiat ja ylipäänsä yhdenmukaistavan ja pelkistävän maahanmuuttajaksi leimaamisen koettiin vaikuttavan osallistumiseen negatiivisesti. Työryhmän keskusteluissa tuotiin esiin maahanmuuttajaksi kategorisoimiseen liittyvä negatiivinen lataus sekä näennäisen hienovaraisesti toimiva arjen rasismi, jotka on toistuvasti mainittu myös tutkimuksessa²⁷. Maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset saattavat kohdata vähätteleviä asenteita tai oman asiantunteuksensa mitätöintiä. Työryhmän keskusteluissa tuotiin esiin myös kokemuksia siitä, että asiantuntija- tai päättäjäsämassassa olevia monikielisiä henkilöitä kutsutaan esimerkiksi keskustelutilaisuuksiin joko kaikkien ”maahanmuuttajien” tai tietyn kieliryhmän edustajana.

”Opiskelijajärjestöistä poliittisiin puolueisiin monikielisiä ihmisiä pyydetään mukaan maahanmuuttajina. Tämä ilmiö on todellinen alkaen pienistä yhdistyksistä valtakunnan politiikkaan asti. Eräs entinen kansanedustaja sanoi joskus hyvin: hän haluisi puhua taloudesta mutta media kysyi aina rasismista.”

”Minua ei pelota tai lannista rasistiset ihmiset tai monikulttuurisuuden vastainen puhe – minua pelottaa kätkeyty rasismi Suomessa. Ihmiset eivät usein ole niin liberaaleja kuin mitä he itse ajattelevat. Oma kokemukseni on, että huolimatta siitä että olen pitkään mukana paikallispolitiikassa, minuun ei luoteta yhtä paljon kuin johonkin Virtaseen tai Johanssoiniin, koska minulla ei ole monien sukupolvien historiaa, jota paikallisesti arvostetaan.”

²⁶ Sipinen 2021, 224

²⁷ Esim. Huttunen 2004; Seikkula 2015.

“Olen joutunut käymään keskustelun itseni kanssa – olenko minä nyt maahanmuuttajavaltuutettu ja edustanko vain maahanmuuttajia. Ajattelen kyllä, että edustan kaikkia kuntalaisia. Vaalikentillä helposti nostetaan esiin maahanmuuttajuutta.”

2.3 Hyvät käytännöt

Työryhmän kokemusten perusteella **puolueilla ja puolueaktiiveilla** on käännteentekevä rooli äänioikeutettujen ja ehdokkuudesta kiinnostuneiden maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten tavoittamisessa. Henkilökohtainen mukaankutsuminen ja tuki on tärkeää.²⁸

“Olin kiinnostunut yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta jo lähtömaassa, mutta kutsuminen ja kannustaminen osallistumiseen Suomessa on ollut tärkeää. Urani paikallispolitiikassa alkoi siitä, kun puolueen paikallisryhmän johtaja kutsui minut henkilökohtaisesti mukaan.”

“Olin asunut Suomessa pitkään ennen kuin menin mukaan politiikkaan, sitä ennen olin mukana järjestökentällä. Erityisesti aluksi oli tärkeää, että ympärilläni oli ihmisiä, jotka tukivat ja joilta saatoin kysyä neuvoa tarvittaessa.”

Kaikkien vaalit -kampanjan kokemusten perusteella sosiaaliseen mediaan soveltuvat sisällöt ovat oleellisessa asemassa. Kampanjan kokemukset puhuvat sen puolesta, että resursseja kannattaa suunnata verkkotapahtumien mainostamiseen. Kampanjan kokemusten perusteella olisi myös tärkeää, että puolueet tuottaisivat helposti saatavaa tietoa puolueohjelmistaan ja ehdokkaistaan. Tietoa pitäisi olla saatavilla vähintään selkokielellä ja suurimmilla vähemmistökielillä.

“Viestinviejällä on väliä. Äänestäjien mobilisoiminen omalla äidinkielellä on todennäköisesti toimiva keino. Kuntavaaleissa puolueilla ei ole resursseja monikieliseen viestintään, ehdokkaat tekevät sen, jos joku. He ratkaisevat sen, miten vähemmistöjen edustus muotoutuu.”

Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten omilla järjestöillä voi olla merkittävä rooli vaalitiedon välittämisessä eri kohderyhmille. Siksi näiden toiminnan tukeminen ja resursoiminen on tärkeää.

“Kunnassamme työskenteli kaksi monikielistä vaaliavustajaa ennakköänestyksen aikana ja vaalipäivänä. Monikieliset vaaliavustajat puhuivat kahta kunnan käytettyä vierasta

28 Sipinen 2021, 269.

kieltä. Kerroimme myös kunnan verkkosivuilla etukäteen, milloin monikieliset vaaliavustajat olivat paikalla ja monet ehdokkaat jakoivat tätä tietoa omissa kanavissaan. Joidenkin henkilöiden kohdalla äänestyspaikalle tuleminen ja siellä asioiminen voi muodostaa kynnyksen, varsinkin jos äänestäjä ei puhu suomea tai ruotsia.”

Viranomaisilla vastuu toimia rasismia, vihapuhetta ja häirintää vastaan. On tärkeää, että viranomaiset tuottavat materiaalia ja koulutuksia aiheesta. Ehdokkaille, ehdokkuutta harjoittaville ja heidän tukijoilleen tulee olla tarjolla tietoa siitä, miten vihapuheen tai vaalihäirinnän kohtaamiseen voi valmistautua ja miten tulee toimia, jos sitä esiintyy.

Luottamus yhteiskunnan instituutioihin on keskeisesti äänestysaktiivisuuteen vaikuttava seikka. Mikäli viranomaistoiminta koetaan epäasialliseksi, saattaa se monet epäilemään kannattaako yhteiskunnallista vaikuttamista edes yrittää. Siksi yhdenvertaisuuden toteuttamista edistävä viranomaistoiminta on edustuksellisen demokratian näkökulmasta tärkeää.

2.4 Suositukset

Perustuen nykytilan kuvaukseen, tunnistettuihin esteisiin ja hyviin käytäntöihin, työryhmä antaa seuraavat suositukset maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten vaaliosallistumisen mahdollisuuksien parantamiseksi.

SUOSITUS 1: Vaaleista vastaavien viranomaisten oikeusministeriössä, kunnissa, Kuntaliitossa ja hyvinvointialueilla tulee huolehtia selko- ja monikielisen vaaliviestinnän toteuttamisesta ja resursoinnin parantamisesta siten, että vaaliviestintä tavoittaa maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset.

- **Vaaleista vastaavien viranomaisten** tulee varata osuus vaaliviestintään käytetyistä resursseista saavutettavaan selkokieliseen ja monikieliseen viestintään. Saavutettava viestintä tarkoittaa selkeää, eri viestintäkanaviin sopivaksi muokattua monikielisestä ja selkokielistä viestintämateriaalia. Vaaliviestinnässä tulee hyödyntää maahanmuuttaneita ja monikielisiä tavoitettavia kanavia.
- **Vaaleista vastaavien** viranomaisten tulee tiivistää yhteistyötä maahanmuuttaneita ja monikielisiä suomalaisia tavoittavien järjestöjen, uskonnollisten yhdyskuntien sekä muiden vastaavien tahojen, kuten oppilaitosten kanssa. Järjestöillä on mahdollisuus tavoittaa monikielisen vaaliviestinnän kohderyhmiä. Viranomaisten tulee myöntää järjestöille riittävä rahoitus viranomaisviestinnän kumppanina toimimiseen.

- **Oikeusministeriön** tulee arvioida vaaliviestinnän vaikuttavuutta ja kehittää vaikuttavaa vaaliviestintää kohderyhmien kanssa ja kohderyhmän tarpeista lähtien.
- **Oikeusministeriön vaalipuhelimen** kielivalikoimaa on laajennettava, tai maahanmuuttaneita ja monikielisiä suomalaisia tavoittaville järjestöille on varattava resurssit monikieliseen neuvontaan puhelimitse ja sosiaalisessa mediassa vaalien alla.

SUOSITUS 2: Puolueiden tulee osaltaan edistää maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten vaaliosallistumista. Keskeiset keinot ovat selkokielisen ja monikielisen viestinnän lisääminen maahanmuuttaneiden ja monikielisten äänestäjien tavoittamiseksi, ehdokasasettelun moninaisuuden lisääminen sekä ehdokkaiden ja valittujen edustajien kohdennettu tukeminen.

- **Puolueen keskeisimmät viestit ja asiakirjat**, kuten vaalitavoitteet ja puolueohjelmat, tulee käntää selkokielelle ja mahdollisuuksien mukaan yleisimmin käytetyille vieraille kielille. Tämän toteuttamiseen voidaan korvamerkitä osuus puoluetuesta. Selko- ja monikielisessä viestinnässä on käsiteltävä kaikkia äänestäjiä ja ehdokkaita kiinnostavia asioita vanhuspalveluista kaavoitukseen.
- Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten tavoittaminen **ehdokasrekrytoinnissa** on tärkeää: toimiva keino on se, että myös ehdokasrekrytoinnista vastaavat henkilöt tulevat eri taustoista.
- **Puolueiden tulee tukea** kohdennetusti maahanmuuttaneita ja monikielisiä ehdokkaita. Uusien ehdokkaiden ja valittujen edustajien mentorointi on toimiva keino.

3 Suora ja osallistuva demokratia

3.1 Suora demokratia

Suomen demokraattinen järjestelmä perustuu edustukselliseen demokratiaan, jota täydentävät suoran ja osallistuvan demokratian menetelmät. Edustuksellisessa demokratiassa äänioikeutetut kansalaiset valitsevat vaaleilla edustajat, jotka tekevät päätökset heidän puolestaan.

Suorassa demokratiassa kansalaiset ja asukkaat henkilökohtaisesti osallistuvat päätöksentekoon ilman välittäjiä tai edustajia esimerkiksi kansanäänestysten ja kuntalais-, alue- ja kansalaisaloitteiden kautta.

Suuraksi vaikuttamiseksi lainsäädäntöön ja päätöksentekoon ohi vaaleilla valittujen edustajien voidaan tietyin edellytyksin lukea myös yhdistystoiminta, mielenosoitukset ja protestit²⁹.

3.1.1 Nykytilanne: Suoran demokratian keinot

Tässä raportissa käsitellään suoran demokratian keinoista aloiteoikeutta, järjestö- ja yhdistystoimintaa sekä mielenosoituksia. Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisesta osallistumisesta suoran demokratian keinojen kautta on hyvin vähän tietoa.

Aloiteoikeuteen³⁰ kuuluu oikeus tehdä aloitteita edustuksellisen demokratian eri tasoilla. Kansalaisaloitteen avulla lainsäädäntömuutosta voivat ehdottaa tai kansalaisaloitetta voivat kannattaa äänioikeutetut Suomen kansalaiset. Kunta- ja aluetason aloitteen voivat tehdä kunnan tai alueen asukkaat sekä muut paikallistoimijat. Aloitteiden kielet ovat suomi ja ruotsi. Yhtäältä kansalaisaloitteiden on katsottu aktivoivan myös sellaisia ryhmiä, jotka ovat muutoin poliittisesti passiivisia, erityisesti nuoria³¹. Kunta- ja aluetason aloitteiden tekijöistä ei ole saatavilla tietoa mitä tulee maahanmuuttaneiden ja monikielisten

29 Kettunen 2022.

30 Ks. <https://oikeusministerio.fi/aloiteoikeudet>.

31 Christensen ym. 2016.

osallistumiseen. Työryhmän näkemyksen mukaan on todennäköistä, että osallistuminen kasautuu politiikasta todennäköisimmin kiinnostuneille ryhmille.

Yhdistys- ja järjestötoiminta voidaan myös tietyin edellytyksin ymmärtää suoran demokratian keinoksi. Yhdistymisvapaus koskee Suomessa kaikkia.³² Järjestötoiminta ei aina tarkoita ensisijaisesti poliittista osallistumista ja yhteiskunnallista vaikuttamista, mutta maahanmuuttaneiden ja monikielisten yhdistykset ovat olennainen osallistumisen kanava esimerkiksi silloin kun niiden toiminta liittyy kieli- ja kulttuurivähemmistöjen asemaan³³. Yhdistykset sekä myös uskonnolliset yhdyskunnat ovat kanavia vaikuttamiseen osallistumisessa. Yhdistystoimintaan osallistuminen kasvattaa kompetenssia osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Lisäksi yhdistyksillä voi olla merkittävä rooli vaikuttamisen keinojen tunnetuksi tekemisessä.

Suomessa kolmas sektori ja suurten järjestöjen kenttä on vakiintunut merkittävä toimija. Samaan aikaan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten paikallisilla, esimerkiksi kieleen ja kulttuuriin keskittyvillä yhdistyksillä on hyvin erilainen asema. Työryhmän arvion perusteella suurten kansalaisjärjestöjen vastuullisissa tehtävissä ja hallituksissa ei juuri ole maahanmuuttaneita ja monikielisiä suomalaisia.

Yhdistykset ovat myös autonomisen osallistumisen kanava maahanmuuttaneille ja monikielisille suomalaisille, ja tutkimuskirjallisuudessa mainitaan yhdistys- ja järjestötoiminta mahdollisena kanavana yhteiskunnallisen osallistumiseen vaadittavan toimijuuden löytämiseen.³⁴

”Vasta oman järjestön perustaminen mahdollisti minulle täysipainoisen ja tasavertaisen osallistumisen suomalaisessa yhteiskunnassa. Pääsin määrittelemään toimintaa itse, eikä minua kohdeltu vain jonain maahanmuuttajana.”

Mielenosoitusten järjestäminen kuuluu kaikille taatun sanan- ja kokoontumisvapauden piiriin.³⁵ Tutkimuskirjallisuudessa on viime vuosina korostettu turvapaikanhakijoiden poliittista mobilisoitumista muun muassa 2017 kuukausia kestäneen Oikeus elää -mielenosoituksen kautta ja korostettu sen merkitystä poliittisen toimijuuden osoittamiseen.³⁶ Vuoden 2020 Black lives matter -mielenosoitukset ovat yksi esimerkki varsinkin nuorten ikäluokien poliittisesta mobilisoitumisesta.

32 Perustuslaki (731/1999) 13§, tästä säädetään tarkemmin yhdistyslaissa (503/1989).

33 Kettunen 2022; Ramadan 2022.

34 Ks. Pirkkalainen 2022, 19-20.

35 Perustuslaki (731/1999) 13§.

36 Pirkkalainen 2022.

”Esimerkiksi Intiassa sosiaalityön koulutuksessa mielenosoitukset ja protestit esitetään tärkeänä sosiaalityön välineenä ja demokraattisen osallistumisen kulmakivenä.”

”2015 Suomeen vastikään saapuneet turvapaikanhakijat järjestivät mielenosoituksia ja vaativat, että heitä kohdeltaisiin inhimillisesti. Tämä on yksi esimerkki siitä, että vaikka ihminen ollut Suomessa vain hyvin lyhyen aikaa ja hänellä ei ole suomen tai ruotsin kielen taitoa, hän voi olla poliittisesti aktiivinen.”

Osallistumisen este: saavutettavan tiedon puute

Työryhmän arvion perusteella suoran demokratian keinojen saavutettavuudessa ja tunnettuudessa on puutteita maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten näkökulmasta. Esimerkiksi työryhmässä tunnistettiin, että aloiteoikeus ja aloitteiden rooli osana parlamentaarista järjestelmää ei todennäköisesti ole kovin tunnettua. Lisäksi suomeksi ja ruotsiksi käytettäviksi suunnitellut, pitkiä tekstiaineistoja sisältävät aloitteiden julkaisuun tarkoitetut verkkoalustat eivät ole saavutettavia.

Osallistumisen este: kokemukset ulkopuolisuudesta, syrjinnästä tai rasismista

Se, kokeeko yksilö olevansa osa ympäröivää yhteiskuntaa, vaikuttaa osallistumisaktiivisuuteen, myös mitä tulee suoran demokratian keinojen käyttöön.³⁷ Syrjinnän ja rasmin kokemukset todennäköisesti heikentävät kuulumisen kokemusta ja osallistumisaktiivisuutta. Kokemukset syrjinnästä tai ulkopuolisuudesta voivat vaikuttaa siihen, uskotaanko omiin vaikuttamismahdollisuuksiin. Työryhmän näkemyksen mukaan merkityksellistä on se, uskooko esimerkiksi kuntalaisaloitteen tai mielenosoituksen saavan tarvittavaa tukea, Kontaktit päättäjiin tai paikallismediaan vaikuttavat suoran demokratian keinojen käyttöön.

3.2 Osallistuva demokratia

Osallistuvalla demokratialla viitataan kansanvallan muotoon, jossa kansalaiset ja asukkaat ovat tiiviisti keskustelemassa ja päättämässä paitsi poliittisesta agendasta myös varsinaisista asiakysymyksistä.

Osallistuvalla demokratialla viitataan vaalien välissä tapahtuvaan yhteistoimintaan päättäjien, viranomaisten, asukkaiden ja sidosryhmien, kuten järjestöjen ja uskonnollisten yhdyskuntien välillä. Vaikuttaminen on mahdollista esimerkiksi osallistumalla yhteiskehittämiseen työryhmissä ja työpajoissa ja osallistuvan budjetoinnin keinoin, osallistumalla

37 Ramadan 2022, 54.

keskusteluun kuulemistilaisuuksissa, asukasraadeissa tai puntaroivissa kansalaispaneelissa, antamalla lausuntoja tai vaikuttamalla sähköisillä yhteiskehittämisen alustoilla. Viranomaiset avaavat sähköisiä kyselyitä ja keskusteluja esimerkiksi otakantaa.fi palvelussa.

Osallistuva demokratia voi olla kaikille suunnattua avointa toimintaa. Mikäli kaikille avoimet osallistumismekanismit eivät tavoita maahanmuuttaneita ja monikielisiä kuntalaisia, hyvinvointialueen asukkaita tai kansalaisia, voidaan vaikuttamismahdollisuuksia toteuttaa kohdennetusti.

3.2.1 Nykytilanne

Lainsäädäntö mahdollistaa osallistuvan demokratian mekanismeja edustuksellisen demokratian eri tasoille³⁸, tällaiset mekanismit ovat pääasiassa neuvoa-antavia eli niihin ei useimmiten sisälly päätösvaltaa. Maahanmuuttaneiden poliittista osallistumista on sekä viranomais- että tutkimuslähteissä tarkasteltu pääasiassa vaaliosallistumisen näkökulmasta³⁹, eikä osallistuvan demokratian mekanismien käytöstä ole kattavaa tietoa monikielisten suomalaisten ja maahanmuuttaneiden kohdalla. Myöskään osallistuvaa demokratiaa käsittelevät, viranomaisille suunnatut julkaisut eivät näytä tarkastelevan aihetta monikielisen väestön näkökulmasta.⁴⁰ Erilaiset maahanmuuttaneille ja monikielisille suomalaisille kohdennetut hankkeet ovat tuottaneet tietoa osallistuvan demokratian mekanismeista. Hankkeissa tuotetun tiedon perusteella suomen- ja ruotsinkielisen väestön tarpeiden lähtökohdasta suunnitellut osallistuvan demokratian mekanismit tavoittavat huonosti monikielistä väestöä.⁴¹ Näin on siitä huolimatta, että viranomaisilla on velvollisuus tiedottaa kaikkia asukkaita osallistumisen mahdollisuuksista, ja esimerkiksi kuntien ja hyvinvointialueiden viranomaisilta edellytetään asukasryhmien tarpeet huomioon ottavaa, ymmärrettävää viestintää.⁴² Lisäksi hallintolaissa säädetyt hyvän hallinnon perusteet edellyttävät viranomaisia toimimaan tasapuolisesti ja järjestämään palveluita asianmukaisesti sekä käyttämään selkeää ja ymmärrettävää kieltä.

Osallistuvan demokratian mekanismit on mahdollista kohdentaa tietyille ryhmälle – esimerkiksi maahanmuuttaneille tai tietyille kieliryhmälle. Maahanmuuttaneille (ja joissain tapauksissa monikielisille suomalaisille) kohdennettuja osallistuvan demokratian

38 Kuntalain (410/2015) 22 § ja hyvinvointialuelain (611/2021) 29 § sisältävät luettelon osallistumisen ja vaikuttamisen keinoista. Ks. myös Piipponen ja Pekola-Sjöblom 2019.

39 Kuokkanen 2022, 76.

40 Vrt. esim. Piipponen & Pekola-Sjöblom 2019.

41 Esim. Kallioniemi ja Vahti 2021.

42 Kuntalaki (410/2015) 29§ ja hyvinvointialuelaki (611/2019) 34§.

mekanismeja ovat valtakunnallisella tasolla Etnisten suhteiden neuvottelukunta (Etno) ja alueelliset Etnisten suhteiden neuvottelukunnat, joista säädetään valtioneuvoston asetuksella⁴³. Paikallistasolla toimii maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusneuvostoja. Toisin kuin kuntien ja hyvinvointialueiden vanhus- ja vammaisneuvostoista ja nuorisovaltuustoista, maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusneuvostoista ei säädetä lailla vaan niiden toiminnan mahdollistaminen on kunnille ja hyvinvointialueille vapaaehtoista.

Osallistumisen este: saavutettavan tiedon ja viestinnän puute

Vaikka kaikille avoimet palvelut ja osallisuutta mahdollistava toiminta on periaatteen tasolla ajateltu kaikille avoimeksi, on tärkeää arvioida, missä määrin erilaiset osallisuutta tukevat toiminnot on suunniteltu vain suomen- tai ruotsinkieliselle väestölle. Sitran Demokratiakokeilut 2020 -hankkeissa⁴⁴ tunnistettiin osallistuvaan demokratian haasteeksi se, että **osallistuvan demokratian mekanismit eivät tavoita yhteiskunnallisessa osallistumisessa syrjään jääviä kohderyhmiä. Viranomaisviestintä ei myöskään aina houkuttele osallistumaan.**

Osallistumisen este: kohdennetut osallistuvan demokratian mekanismit ovat puutteellisia

Paikallisilla ja alueellisilla **maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusneuvostoilla** ei ole vanhus- ja vammaisneuvostoja tai nuorisovaltuustoja vastaavaa, lainsäädännössä määritettyä asemaa, alueelliset Etnisten suhteiden neuvottelukunnat on nimitetty määräajaksi.

Nykyisissä maahanmuuttajaneuvostoissa on paikkakuntaakohtaisia eroja, mutta niissä toimivat henkilöjäsenet eivät välttämättä edusta monikielisiä suomalaisia ja maahanmuuttaneita. Työryhmän kokemuksen mukaan olemassa olevien neuvostojen rooli nähdään liiallisesti vain ”maahanmuuttaja-aiheiden” kommentoinnissa – ja laajemman asiantuntijuuden ja merkityksen tunnustaminen esimerkiksi kuntaorganisaatiossa voi edellyttää aktiivista vaikuttamistyötä.

Osallistumisen este: monikielisten suomalaisten ja maahanmuuttajien omien järjestöjen roolia ei tunnisteta

Työryhmän kokemuksen perusteella **maahanmuuttaneiden ja monikulttuurijärjestöjen asiantuntemusta** ei tunnisteta tai asiantuntemukseen ei luoteta. Järjestöt voisivat toimia nykytilannetta laajemmin kumppaneina ja joissain tapauksissa palveluntuottajina.

43 Valtioneuvoston asetus etnisten suhteiden neuvottelukunnasta (771/2015).

44 Kallioniemi ja Vahti 2019.

3.3 Hyvät käytännöt

On tärkeää, että kaikille tarkoitettu vaikuttamistyö tehdään saavutettavaksi maahanmuuttaneille ja monikielisille. Samaan aikaan tulee tunnistaa tarve kohdennetuille vaikuttamismahdollisuuksille.

Saavutettavaksi muokattu, selko- ja monikielinen tieto sekä kohderyhmän huomioiva, suunnitelmallisesti toteutettu viestintä ovat työryhmä kokemusten mukaan olennaisia. Erilaisissa hankkeissa tuotettu tieto korostaa monikielisille ja maahanmuuttaneille kohdennetun toiminnan merkitystä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi demokratialähettiläs-, muutosagentti- tai muuta vastaavaa kohderyhmään kuuluvien kontaktihenkilöiden kautta tavoitettavaa toimintaa tai etsivää työtä⁴⁵. Tärkeää on tavoittaa joko sosiaalisessa mediassa tai kasvokkain ihmiset. Työryhmän kokemuksen mukaan videot ja muu saavutettava ja selkeäkielinen sisältö voi parantaa saavutettavuutta.

”Omannäköisen ja omankielisen ihmisen kuuleminen ja tapaaminen erilaisissa tilaisuuksissa on tärkeää. Myös eri kieliryhmien järjestöt ovat tärkeä kontaktipinta.”

Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten omien järjestöjen roolin tunnustaminen on edellä mainittujen hankkeiden ja työryhmän näkemyksen mukaan olennaista sekä suoran että osallistuvan demokratian mekanismien edistämiseksi. Järjestötoiminnan merkityksellisyys tunnustetaan myös tutkimuksessa: ”järjestöissä toimiminen näyttäisi vahvistavan maahanmuuttaneiden poliittista luottamusta, joka puolestaan korreloi poliittisen osallistumisen kanssa.”⁴⁶ Järjestöjen tunnistaminen kumppaneina ja niiden yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen linkittyvän, omaehtoisen toiminnan resursoiminen on hyvä keino edistää maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallista osallisuutta. Paikallisjärjestöt ja uskonnolliset yhdyskunnat ovat tärkeitä kumppaneita maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten tavoittamisessa. Lisäksi järjestöt voivat olla palveluntuottajia.

Tutkimus⁴⁷ antaa joitakin viitteitä siihen, että varsinkin pienten järjestöjen työpanosta saatetaan käyttää esimerkiksi maahanmuuttaneille suunnattujen palvelujen kehittämisessä, mutta tällaisen konsultaation oletetaan olevan usein vastikkeetonta. Ilman rahoitusta tai hyvin pienten avustusten turvin toimivien yhdistysten näkökulmasta menettely ei ole keskeistä. Pienillä yhdistyksillä ei ole vastaavia resursseja rahoituksen hakemiseen kuin suurilla järjestöillä, ja ylipäänsä rahoituksen saaminen toiminnalle toiminnan jatkuvuuden

45 Esim. Kallioniemi ja Vahti 2019.

46 Ramadan 2022, 53.

47 Ramadan 2022.

takaamiseksi on usein haaste paikallisyhdistyksille.⁴⁸ Siten hyviin käytäntöihin kuuluu myös tällaisen toiminnan resursoinnista huolehtiminen.

”Pohdittaessa järjestyhteistyötä olisi hyvä laajentaa kulttuurijärjestöistä esimerkiksi erilaisiin uskonnollisiin ja hengellisiin yhdyskuntiin ja pohtia ihmisten tavoittamista näiden tapaamispaikkojen kautta.”

Esimerkki yhdenvertaisuuden vahvistamisesta kunnan päätöksenteossa ja palveluiden kehittämässä ovat Helsingin kaupunkiympäristön toimialalla luodut käytännöt.⁴⁹ Niiden kautta pyritään tavoittamaan jo jonkin aikaa Suomessa asuneita aikuisia henkilöitä.

- Asiantuntijoille ja virkahenkilöille järjestetään selkeän kielen koulutusta ja asiantuntijat harjoittelevat selkokieltä.
- Asiakirjoja selkeytetään kiinnittämällä huomiota ulkoasuun, rakenteeseen, kieleen ja sisältöön. Tarvittaessa käytetään selkokielen kääntäjän palveluita.
- Osallistuvan demokratian verkkoalustaa selkeytetään: pitkien asiakirjatekstien sijaan palveluun luodaan videomateriaalia, käytetään selkeää kieltä ja selkeää kuvitusta.

Lisäksi tilaisuuksien järjestämisessä otetaan huomioon yhdenvertaisuus systemaattisesti suunnittelusta järjestämiseen. Tämä tarkoittaa, että vieraskielisiä kuntalaisia ei nähdä toimenpiteiden kohteena vaan osallistujina. Kutsut laaditaan selkosuomeksi ja omalla kielellä ja lisäksi viestinnässä kerrotaan, miksi osallistuminen kannattaa.

Lisäksi kutsuvan organisaation on pohdittava tilaisuuden merkitys huolellisesti: *”Kielivähemmistöille kannattaa tarjota konkreettisia mahdollisuuksia osallistumiseen, sillä pelkät info- ja tiedotustilaisuudet eivät kiinnosta.”*⁵⁰

Toimialan kokemusten mukaan kiinnostus ei välttämättä käänny osallistumiseksi, vaan osallistuminen edellyttää toisinaan kutsumista ja kannustamista. Myöskään luottamus ei synny hetkessä, ja siksi *”overt pitää pitää auki pitkään”*.

Esimerkki maahanmuuttajaneuvoston toiminnan järjestämisestä⁵¹: Oulussa perustettiin 2015 maahanmuuttajaneuvosto. Prosessissa haluttiin varmistaa yhdenvertainen ja laaja

48 Ramadan 2022.

49 Demokratia-kokeilut 2020.

50 Kallioniemi ja Vahti 2019, 30.

51 Sood 2022.

edustus maahanmuuttaneiden ja vieraskielisten ryhmistä paikkakunnalla. Monimuotoisen ja vieraskielisiä edustavan ryhmän kokoamiseksi käytettiin avointa hakuprosessia. Kaikki hake-
neet kutsuttiin yhteiseen työpajaan, jossa luotiin jäsenkriteerit (eri kieliryhmien ja erilaisten
maahanmuuttotaustojen edustus; sukupuolten tasa-arvo). Jäsenet neuvostoon valittiin työ-
kentelyssä yhdessä luotujen kriteerien perusteella. Suomen- tai ruotsin kielen taito ei ole
osallistumisen edellytys, vaan osa jäsenistä käyttää esimerkiksi englantia. Aluksi kunnassa
neuvostoa kuultiin ainoastaan ”maahanmuuttaja-aiheissa” (esim. kotoutuspalvelut, vierai-
den kielten opetus jne.). Aktiivisella työllä kaupungin suuntaan on saavutettu asennemuutos.

3.4 Suositukset

Perustuen nykytilan kuvaukseen, tunnistettuihin esteisiin ja hyviin käytäntöihin, työryhmä
antaa seuraavat suositukset maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteis-
kunnallisen osallistumisen mahdollisuuksien parantamiseksi vaalien välillä.

**SUOSITUS 3: Kaikkien viranomaisten tulee lisätä toimia, joilla edistetään maahan-
muuttaneiden ja monikielisten suomalaisten tosiasiallisia mahdollisuuksia vaikuttaa
yhteiskunnassa myös vaalien välillä.**

**Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee lisätä toimia, jotta kuntalaissa ja hyvinvointi-
aluelaisissa säädetyt asukkaiden ja palveluiden käyttäjien osallistumisoikeudet toteu-
tuvat myös maahanmuuttaneiden ja monikielisten asukkaiden osalta.**

**Maahanmuuttaneilla ja monikielisillä asukkailla ja palveluiden käyttäjillä tulee olla
tosiasiallisesti yhdenvertainen pääsy tietoon, aloitteiden tekemiseen, palveluiden
suunnitteluun, toiminnan kehittämiseen, toimeenpanoon sekä palautteen antoon ja
toiminnan arviointiin.**

- **Kaikkien viranomaisten** tulee yhdenvertaisuus- tai osallisuusohjelmissa ja -suunnitelmissa huomioida maahanmuuttaneiden ja monikielisten osallistumisoikeudet ja ryhtyä toimenpiteisiin vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee arvioida.
- **Kaikkien viranomaisten, kuntien ja hyvinvointialueiden viranomaisten** tulee lain⁵² edellyttämällä tavalla käyttää viestinnässä selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Hyvän virkakielen ja selkokielen käyttö viranomaisviestinnässä lisää maahanmuuttaneiden ja monikielisten pääsyä tietoon ja mahdollisuuksia vaikuttaa.

52 Hallintolaki (2003/434) 9 §, kuntalaki (2015/410) luku 5 sekä 29§, ja hyvinvointialuelaki (2019/611) luku 5 sekä 34§.

- **Kaikkien viranomaisten** tulee tunnistaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten osallistumisen kapeikot. Kun kaikille avoimet vaikuttamismahdollisuudet eivät tavoita, viranomaisten tulee tarjota maahanmuuttaneille ja monikielisille suomalaisille kohdennettuja vaikuttamismahdollisuuksia. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämiseen ja osallisuustyöhön on varattava resurssit. Esimerkkejä keinoista kerrotaan Hyvät käytännöt -alaluvussa 3.3.
- **Valtioneuvoston ja ministeriöiden** on edistettävä maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten sekä heitä edustavien järjestöjen kuulemista lainvalmistelussa. Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten sekä heitä edustavien järjestöjen vaikuttamismahdollisuuksien varmistaminen edellyttää saavutettavampia kuulemisen rakenteita ja keinoja.
- **Oikeusministeriön** tulee tuottaa monikielistä tietoa suoran ja osallistuvan demokratian mekanismeista. Tiedon tulee olla saatavilla alustalla, joka tavoittaa maahanmuuttaneita ja monikielisiä suomalaisia.

SUOSITUS 4: Viranomaisten tulee tunnistaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten omien järjestöjen merkitys yhteiskunnallisen osallisuuden edistämisessä, viranomaisyhteistyössä. Järjestöjen toimintaedellytykset edunvalvontaan ja vaikuttamistyöhön tulee turvata.

- **Viranomaisten, rahoittajatahojen ja maahanmuuttaneiden järjestöjen** vuoropuhelua on lisättävä. Viranomaisten ja rahoittajatahojen on löydettävä ratkaisuja, joilla tuetaan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten aktiivista kansalaistoimintaa. Järjestöt tarvitsevat tietoa ja tukea toiminnan käynnistämiseen, rahoituksen hakemiseen, toiminnan vakiinnuttamiseen ja kehittämiseen.
- **Viranomaisten ja rahoittajatahojen on parannettava kansalaisyhteiskunnan rahoitusmahdollisuuksia** osallistumista ja vaikuttamista edistävässä työssä kansallisen ja EU-rahoituksen avulla. Järjestöt tarvitsevat lisää tietoa demokratiakasvatukseen, demokratian edistämiseen ja edunvalvontaan tarkoitetuista avustuksista.
- Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten omat järjestöt voivat tuoda merkittävää asiantuntemusta viranomaistoimintaan. **Yhteistyötä ja kumppanuuksia tulee vahvistaa.** Viranomaisyhteistyö edellyttää, että maahanmuuttaneiden ja monikielisten omilla järjestöillä on resurssit osallistua yhteistyöhön. **Viranomaisen on huolehdittava järjestöyhteistyön resursoinnista.**

SUOSITUS 5: Viranomaisten tulee huolehtia maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten edustukseen kohdennettujen toimielinten ja neuvottelukuntien toimintaedellytyksistä.

- **Kuntaliiton ja oikeusministeriön** tulee kannustaa kuntia ja hyvinvointialueita maahanmuuttajaneuvostojen perustamiseen paikalliset tai alueelliset tarpeet huomioiden. Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee varata maahanmuuttajaneuvostoille riittävät resurssit, vaikuttamismahdollisuudet ja sitoa toiminta osaksi kunnan tai hyvinvointialueen päätöksentekoa lakisääteisiä vaikuttamistoimielimiä vastaavalla tavalla.
- **Maahanmuuttajaneuvostojen ja muiden kohdennettujen toimielinten** toiminnassa on kiinnitettävä huomiota siihen, että toimielimiin valitut edustajat edustavat maahanmuuttaneita ja monikielisiä suomalaisia. Hyvä käytäntö on todeta säännöissä, että osa jäsenistä vaihtuu toimikausittain.
- **Alueellisten etnisten suhteiden neuvottelukuntien** mandaattia, alueellisia tehtäviä ja organisoitumista tulee tarkentaa ennen toimikauden päättymistä syksyllä 2024. Tarvittaessa asetusta 771/2015 etnisten suhteiden neuvottelukunnasta tulee päivittää. Paikallisista ja alueellisista maahanmuuton ja etnisten suhteiden toimijoista tulee laatia selvitys.

4 Yhteiskuntaorientaatio kotoutumiskoulutuksessa

4.1 Nykytilanne

Kotoutumiskoulutukseen osallistutaan yleensä kotoutumisen alkuvaiheessa. Pääosa koulutuksesta järjestetään työvoimakoulutuksena aikuisille maahanmuuttaneille. Raporttia laadittaessa kotoutumisen edistämisestä annettu lakiuudistus on lausuntovaiheessa.

Tutkimuksessa on toistuvasti todettu, että maahanmuuttaneiden yhteiskunnallista osallistumista käsitellään useimmiten nimenomaan työelämäosallistumisen näkökulmasta ja poliittinen osallistuminen jää sivuosaan kotoutumista koskevilla keskusteluilla ja toimenpiteillä.⁵³ Analyysi⁵⁴ kotoutumistyön oppimateriaaleista ja maahanmuuttaneiden osallistumista käsittelevistä politiikkateksteistä näyttää, että poliittinen osallistuminen nähdään kotoutumiskoulutuksessa pääasiassa instituutiolähtöisesti eli koulutuksessa keskitytään erityisesti parlamentaarisen politiikan virallisiin instituutioihin. Poliittinen osallisuus esitellään korostamalla erityisesti vaaleja, mutta puoluepolitiikkaan liittyviä arvo- ja asiaky symyksiä ei yleensä avata. Lisäksi politiikka esitellään kotoutumiskoulutuksen materiaaleissa usein abstraktina ja hyvin edistynyttä kielitaitoa edellyttävänä asiana. Yhteiskunnallinen osallistuminen myös esitellään kotoutumiskoulutuksen materiaaleissa tavoilla, jotka eivät liity vaikuttamiseen: esimerkiksi lasten vieminen jalkapalloharjoituksiin voidaan esittää yhteiskunnallisen osallistumisen muotona – eli maahanmuuttaneiden yhteiskunnallista osallistumiselle ei tarkastella poliittisena osallistumisena.

Kotoutumiskoulutuksen yhteiskuntaosaamisen opetuksessa on todennäköisesti suuria alueellisia mutta myös opettajakohtaisia eroja. Alueilla, jossa kotoutumiskoulutukseen osallistujia on paljon, koulutus toteutetaan suurissa organisaatioissa ja yhteiskuntaan liittyviä teemoja saattavat opettaa aiheeseen erikoistunut opettaja. Pienemmissä yksiköissä opetus on todennäköisesti yksinomaan kielenopettajien varassa.

53 Kuokkanen 2022.

54 Weide 2021.

Osallistumisen este: kotoutumiskoulutuksen demokratiakasvatus ei valmenna yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen

Mikäli kotoutumiskoulutus keskittyy abstraktiin ja etäiseen poliittiseen päätöksentekoon ja yhteiskunnallisen osallistumisen käsittelyssä ei käsitellä konkreettisia vaikuttamisen keinoja, jotka ovat kotoutumiskoulutukseen osallistuvien ulottuvilla, demokratiakasvatus ei ole toimivaa.

”Minulle ei kukaan kotoutumiskoulutuksessa kertonut, mikä on kuntalaisaloite tai että voi ottaa yhteyttä kunnanvaltuutettuihin.”

Osallistumisen este: kotoutumiskoulutus ja sen yhteiskuntaosaamisen opetus eivät koske kaikkia maahanmuuttaneita

Esimerkiksi työn tai opintojen vuoksi Suomeen muuttaneet eivät pääasiassa osallistu kotoutumiskoulutukseen eikä heitä silloin tavoiteta yhteiskuntaosaamisen opetuksen kautta.

”Tapaamisessa sellaisten henkilöiden kanssa, joiden maanmiehiin on kohdistunut kiskontaa ja työhyväksikäyttöä Suomessa, kysyin, mikä olisi tärkeintä heidän näkökulmastaan tilanteen parantamiseksi. Heidän mukaansa tärkeintä olisi saada enemmän tietoa omista oikeuksistaan.”

4.2 Hyvät käytännöt

Lausunnossa kotokoulutuksen opetussuunnitelman perusteista myös MOVA-työryhmä suositteli **toiminnallista ja käytännönläheistä lähestymistapaa** yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoihin ja toimijoihin tutustumisessa. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa painotetaan mahdollisuutta vierailuihin ja yhteistyöhön, mikä on tärkeää. Vierailut järjestöissä, kuntalaisaloitteisiin perehtyminen ynnä muu edellyttää perehtyneisyyttä kouluttajalta ja koulutuksen järjestäjältä riittäviä resursseja vierailujen toteuttamiseksi.

Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten kieli- ja kulttuuriyhdistyksillä voi olla merkittävä rooli aikuisten maahanmuuttajien demokratiakasvatuksen tukemisessa, mutta myös yhdistysten näkökulmasta tämä edellyttää riittävien resurssien takaamista.

Raporttia kirjoitettaessa lausuntovaiheessa olevassa hallituksen esityksessä eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi esitetään **monikielistä yhteiskuntaorientaatiojaksoa**, minkä työryhmä arvioi hyväksi käytännöksi.

4.3 Suositukset

Perustuen nykytilan kuvaukseen, tunnistettuihin esteisiin ja hyviin käytäntöihin, työryhmä antaa seuraavan suosituksen kotoutumiskoulutuksen yhteiskuntaorientaation kehittämiseksi.

SUOSITUS 6: Koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että kotoutumiskoulutukseen ja monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon osallistuvat maahanmuuttaneet saavat asuinpaikasta riippumatta käytännönläheistä tietoa oikeuksistaan ja vaikuttamiskeinoistaan.

Monikielisen yhteiskuntaorientaatiojakson tulee olla myös niiden maahanmuuttaneiden saatavilla, jotka eivät ole kotoutumislaissa tarkoitettuja kotoutuja-asiakkaita. Yhteiskuntaorientaatiojakson tulee tarjota tietoa vaikuttamismahdollisuuksista Suomessa maahanmuuton syystä riippumatta, myös esimerkiksi työn tai opiskelun perusteella Suomeen muuttaneille.

- **Kotoutumiskoulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman** tulee aina sisältää osio maahanmuuttajan poliittisista oikeuksista ja vaikuttamismahdollisuuksista Suomessa. Nykytilanne on, että paikalliset ja alueelliset painotukset ovat mahdollisia.
- **Koulutuksen järjestäjän** on varmistettava, että koulutuksen toteuttajilla on riittävät resurssit ja kouluttajilla riittävä osaaminen demokratiakasvatuksesta. Tämä on huomioitava kotoutumiskoulutuksen sekä monikielisen yhteiskuntaorientaation toteuttajia valittaessa, jo kilpailutuksen kriteereissä.
- **Uudistettavan kotoutumislain** monikielistä yhteiskuntaorientaatiota koskevassa 23. §:ssä tai sen pykäläkohtaisissa perusteluissa on mainittava maahanmuuttaneiden ja monikielisten järjestöt mahdollisina yhteistyökumppaneina yhteiskuntaorientaation järjestämisessä.
- **Uudistettavan kotoutumislain** monikielistä yhteiskuntaorientaatiota koskevassa 23. §:ssä on tarkennettava, että yhteiskuntaorientaation on sisällettävä perustietoa oikeuksista ja vaikuttamismahdollisuuksista Suomessa.
- **Kotoutumiskoulutuksesta vastaavien viranomaisten** tulee tuottaa kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation opettajille demokratiakasvatuksen tueksi oppimateriaaleja tai materiaalipankki. Työssä voi hyödyntää perusopetuksen opettajille tarkoitettua demokratiakasvatuksen materiaalipankkia.⁵⁵

55 Ks. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/ihmisoikeus-ja-demokratiakasvatus>

5 Nuoret yhteiskunnallisina vaikuttajina

5.1 Nykytilanne

Nuorille kohdennettuja yhteiskunnallisen osallistumisen kanavia ovat esimerkiksi oppilaskunnat sekä nuorisovaltuustot, minkä lisäksi nuoriso- ja opiskelijajärjestöt nähdään usein keskeisinä yhteiskunnallisen vaikuttamisen paikkoina nuorille. Samaan aikaan viimeaikaisessa tutkimuksessa on korostettu, että normatiivisiin ja institutionaalisiin osallistumisen kanaviin keskittyminen sivuuttaa sen, miten nuoret näkevät poliittisen osallistumisen ja sen keinot⁵⁶ – esimerkiksi pelkästään vaaliosallistumiseen keskittymällä ei tunnisteta nuorille merkityksellisiä poliittisen osallistumisen tapoja. Yhdenvertaisuuteen ja rasminvastaisuuteen liittyvät teemat on aiemmin tunnistettu erityisen kiinnostaviksi nuorten näkökulmasta.⁵⁷ Näihin teemoihin kohdistuva yhteiskunnallinen vaikuttaminen tapahtuu usein suoran demokratian keinoin (esim. sosiaalinen media, mielenosoitukset).

Puhuttaessa maahanmuuttaneista ja monikielisistä nuorista on muistettava, että kyseessä on erittäin heterogeeninen ryhmä. Sekä tutkimus että työryhmän kokemukset puhuvat sen puolesta, että maahanmuuttaneiden ja monikielisten nuorten kohtelemisen yhtenä ryhmänä ei ole mielekäästä – ja erityisesti nuoret itse kyseenalaistavat kategorisoinnin.⁵⁸

”On vaikea kasvattaa lapsia ensimmäisen polven suomalaisiksi, jos itsekin luokittelee heidät maahanmuuttajiksi.”

”Jos minuun otetaan yhteyttä toisen polven maahanmuuttajana, se lannistaa. En ole kiinnostunut osallistumaan. Olen syntynyt Suomessa, en koe olevani mikään toisen sukupolven maahanmuuttaja.”

”Maahanmuuttajarooliin pelkistäminen rajoittaa osallisuuden mahdollisuuksia. Joillekin rasminvastustaminen on tärkeä asia, mutta kaikki nuoret eivät halua puhua rasismista, kaikki eivät välttämättä ole edes kokeneet rasismia.”

56 Suni ja Mietola 2021.

57 Harinen 2005. Raportti on 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, mutta esimerkiksi osallistuminen Black lives matter -mielenosoituksiin indikoi vastaavaa

58 Suni ja Mietola 2021.

Tieto maahanmuuttaneiden ja monikielisten nuorten osallistumisesta perinteisissä osallistumisen kanavissa (oppilaskunnat, valtuustot, järjestöt ja puolueet) on puutteellista. Nuorisovaikuttamista Helsingissä käsittelevässä tutkimusraportissa todetaan, että maahanmuuttajataustaisia nuoria osallistuu esimerkiksi nuorisovaltuustoon, mutta kannustus tähän on puutteellista.⁵⁹ Nuorisovaltuustotoiminnan suhteen nuorisualan asiantuntijajärjestöt ovat suosittaneet erikielisten nuorten osallistumisen tukemista ja selkokielisen toiminnan kehittämistä.⁶⁰ Lisäksi nuorisovaltuustotoimintaa on kritisoitu myös siitä, ettei neuvoa-antavaan toimielimeen osallistuminen tuo todellisia vaikuttamisen mahdollisuuksia⁶¹ – tämä tuotiin esiin myös työryhmän keskusteluissa. Nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen suhteen ei ole koottua tietoa siitä, miten nämä pyrkivät edistämään yhdenvertaisuutta toiminnassaan, mutta aiemmin kyselytutkimuksessa⁶² on raportoitu että sekä nuoriso-ohjaajien että muiden nuorten rasistinen käytös on suurin este maahanmuuttaneiden ja monikielisten nuorten osallistumiselle järjestötoimintaan.

”Opiskelijatoiminta on tärkeä polku yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentälle. Osallistuminen edellyttää usein sitä, että joku kutsuu mukaan. Esimerkiksi opiskelijapolitiikkaan ja muuhun toimintaan on helppo tulla mukaan, jos pyydetään vaikkapa mukaan järjestämään tapahtumaa tai osallistumaan sellaiseen.”

Osallistumisen este: tuen puute

Järjestökentällä tuotetun tiedon perusteella kannustuksen ja tuen puute vaikuttaa negatiivisesti maahanmuuttaneiden nuorten osallistumiseen. Vastaavia havaintoja on tehty myös tutkimuksessa.

Osallistumisen este: kokemukset ulossulkemisesta ja rasismista

Järjestökentällä tuotetun tiedon perusteella kokemukset me-he -erottelusta ja erilaiset kokemukset rasismista estävät tai tuovat haasteita nuorten osallistumiselle.⁶³ Kokemukset rasismista eli syrjinnästä etnisyyden, ihonvärin, kielen tai uskonnollisen taustan perusteella vaikuttavat osallistumishalukkuuteen. Yhtäältä näennäisesti neutraalit toimintatavat tosiasiallisesti sulkevat osan nuorista ulkopuolelle – kyse voi olla esimerkiksi siitä, että osallistumisen ehtona nähdään kohtuuttoman korkeat kielitaitovaatimukset tai että kaikkia nuoria ei kannusteta yhdenvertaisesti osallistumaan. Tällaisen rakenteellisen rasismin lisäksi

59 Lepola, Bhose ja Yared 2015.

60 Allianssi 2017

61 Ks. Allianssi 2017.

62 Harinen 2005

63 Viyan 2022.

suora rasismi ja jopa väkivalta⁶⁴, mutta myös näennäisesti hienovaraisempi ulossulkeminen vaikuttavat osallistumishalukkuuteen.

”Kokemukset rasismista ja väkivallasta vaikuttavat varmasti halukkuuteen osallistua.”

”Läheiseni on 15-vuotias Suomessa syntynyt monikielinen nuori. Hän sanoo, että jatkuva arjessa toistuva ”te vastaan me” -jakolinja vaikuttaa siihen, että hän ei ole kiinnostunut esimerkiksi nuorisopolitiikasta. Se että systemaattisesti kohdellaan tietyllä tavalla, tietyn ryhmän jäsenenä, vaikka maahanmuuttajana, tuottaa rakenteen joka eristää osan ihmisistä.”

5.2 Hyvät käytännöt

”Koen, että olen Helsingin kaupungin nuorisotyön kasvatti. Minulle on annettu paljon mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi nuorisotaloilla, ja nämä onnistumisen kokemukset liikutavat eteenpäin.”

Järjestötoiminnassa ja nuorisovaikuttamisen kentiltä saatujen kokemusten perusteella nuorten yhteiskunnallisen vaikuttamisen tukemisessa tärkeää ovat seuraavat seikat:

- Kohderyhmälle sopivalle kielelle ja kanaviin muokattu tieto: kapulakielinen viesti ei tavoita, vaan viestinnän nuorille pitää olla selkeää ja kutsuvaa. Myös toiminnalliset menetelmät ovat hyvä keino välittää tietoa.
- Kannustaminen ja matalan kynnyksen osallistumisen mahdollistaminen ovat tärkeitä. Mukaan vaikuttamistoimintaan tulee kutsua henkilökohtaisesti eikä oletetun ryhmän jäsenenä.
- Laadukas demokratiakasvatus tarkoittaa kokemuksia vaikuttamisen mahdollisuuksista ja onnistumisista. Nämä motivoivat yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen myös jatkossa. Esimerkiksi MakeSomeNoise -toiminta tuo yhteiskunnalliset vaikuttajat kuuntelemaan nuoria ja työryhmä piti toiminnan lähestymistapaa onnistuneena.
- Esikuvat ovat tärkeitä nuorille. Nuorten parissa toimivien aikuisten tulee varmistaa, että kaikki nuoret näkevät esimerkkejä heille samastuttavista henkilöistä, jotka toimivat yhteiskunnallisina vaikuttajina. *”Varmasti esimerkiksi Jani Toivola, Nasima Razmyar ja Suldan Said Ahmed ovat tärkeitä roolimalleja monille nuorille.”*

64 Ks. THL 2022.

- Tuki ja kannustus aikuisilta on tärkeää. Kannustava aikuinen – opettaja, vanhempi, valmentaja tai joku muu aikuinen on usein osallistumisen edellytys. Myös vertaistuki ja tukihenkilötoiminta edesauttavat nuorten yhteiskunnallista osallistumista.
- Osallistuminen edellyttää hyvää keskusteluympäristöä – myös koko yhteiskunnan tasolla, demokratiakasvatuksen järjestäjien on sitouduttava tähän.

5.3 Suositukset

Perustuen nykytilan kuvaukseen, tunnistettuihin esteisiin ja hyviin käytäntöihin, työryhmä antaa seuraavan suosituksen maahanmuuttaneiden ja monikielisten nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen edistämiseksi.

SUOSITUS 7: Valtioneuvoston ja ministeriöiden, kuntien ja hyvinvointialueiden tulee vahvistaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten lasten ja nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

- **Valtioneuvoston ja ministeriöiden** tulee laatia selvitys, miten maahanmuuttaneiden, monikielisten lasten ja nuorten ääni kuuluu lainsäädännön valmistelussa. On lisättävä toimia, joilla lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja kuulemista lainvalmistelussa parannetaan.
- **Oikeusministeriön ja opetusministeriön** tulee laatia selvitys siitä, miten lasten ja nuorten äänen kuulumista edustuksellisessa demokratiassa voidaan lisätä. Tulee arvioida, miten Nuorten parlamentin toimintaa voitaisiin sitoa tiiviimmin osaksi eduskunnan päätöksentekoa esimerkiksi aloiteoikeutta laajentamalla. Selvityksessä on erityisesti kiinnitettävä huomiota maahanmuuttaneiden ja monikielisten nuorten asemaan.
- **Kuntien ja hyvinvointialueiden** lakisäateisten nuorisovaltuustojen inklusiivisuutta on arvioitava ja kehitettävä.
- **Viranomaisten** tulee huolehtia siitä, että nuorille suunnatut vaikuttamisen tilat ja paikat ovat turvallisia ja syrjinnästä vapaita. Suomen tai ruotsin kieleen, että viranomaiskieleen liittyvä valta-asema tulee tunnistaa nuorten osallistumisen esteenä ja hiljentämisen välineenä. Osallistumisen ja toiminnan on oltava tosiasiallisesti avointa, turvallista ja mielekäästä kaikille nuorille heidän omaan tai perheensä maahanmuuttohistoriaan, rodullistettuun asemaan tai äidinkieleen katsomatta.

- **Nuorten vaikuttamistyötä koordinoivien viranomaisten, sekä koulujen ja oppilaitosten opettajien ja opinto-ohjaajien** osaamista antirasistisesta kasvatustyöstä tulee lisätä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön, opetushallituksen ja Kuntaliiton tulee huolehtia siitä, että maahanmuuttaneille ja monikielisille nuorille on tarjolla monipuolista tukea yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi kasvamiseen.

- **Koulujen ja oppilaitosten aikuisten**, opinto-ohjaajien ja opettajien tulee kannustaa tavoitteellisesti maahanmuuttaneita ja monikielisiä nuoria yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi oppilaskunta- ja nuorisovaltuustotoimintaan kannustamista, ohjaamista työelämäntutustumis- ja työharjoittelujaksoille yhteiskunnalliseen vaikuttamisen instituutioihin kunnista ja ministeriöihin.
- **Viranomaisten ja järjestöjen hyviä käytäntöjä** maahanmuuttaneiden nuorten vaikuttamisrohkeuden kasvattamiseksi ja valmiuksien vahvistamiseksi tulee jatkaa ja hyvät käytännöt tulee valtakunnallistaa. Esimerkkejä ovat Helsingin kaupungin MakeSomeNoise -toiminta ja Plan International Suomen Muuttajat! -hanke.

6 Läpileikkaavat esteet

6.1 Läpileikkaavat esteet ja osallisuuden ulottuvuudet

Edellä käsitellyissä demokraattisen osallistumisen osa-alueilla toistuvat seuraavat läpileikkaavat osallistumisen esteet, jotka hankaloittavat monikielisten suomalaisten ja maahanmuuttaneiden osallistumista yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja sitä edistävää toimintaa.

- Tieto monikielisten suomalaisten ja maahanmuuttaneiden yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta on puutteellista. Esimerkiksi maahanmuuttaneiden asemaa tarkasteleva tutkimus keskittyy usein kotoutumisen prosesseihin, mutta monikielisten suomalaisten ja maahanmuuttaneiden yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen keskittyyä, demokratian eri mekanismeja tarkastelevaa **tutkimusperustaista tietoa on hyvin vähän.**
- Viranomaiset ja puolueet eivät tuota tarpeeksi **selkokielistä ja/tai monikielistä tietoa** sekä monikieliset suomalaiset ja maahanmuuttaneet **tavoittavaa monikanavaista viestintää.**

”Ei voi olla niin, että suomen tai ruotsin kielen taito on edellytys demokratiaan osallistumiselle. Monikielisten materiaalien tarjoaminen on yksi asia, mutta tarvitaan myös muuta. Siksi monikielisten yhdistysten toiminnan mahdollistaminen on tärkeää.”

- **Monikielisten suomalaisten ja maahanmuuttaneiden omia järjestöjä** ei tunnusteta ja hyödynnetä riittävästi esimerkiksi demokratiakasvattajina ja maahanmuuttajien aktiivisen kansalaisuuden tukijoina, yhteiskunnallisen osallisuuden edistäjinä sekä viranomaisyhteistyön kumppaneina (myös kotoutumistyön ulkopuolella).
- Monikieliset suomalaiset ja maahanmuuttaneet nähdään toistuvasti maahanmuuttajina, joiden kiinnostus ja asiantuntemus liittyy vain maahanmuuton kysymyksiin. Toisin sanoen, he kohtaavat toistuvasti **asenteita ja käytäntöjä, jotka eivät mahdollista tasavertaista osallistumista.** Tämä on esimerkki rakenteellisesta rasismista.

”Kutsutaanko meidät mukaan vain maahanmuuttajina vai asiantuntijoina? Niin kauan, kun alalla kuin alalla ei nähdä väestörakennetta peilaavaa ihmisten edustusta, meidät nähdään vain maahanmuuttajina”

- **Suora rasismi ja vihamielinen yhteiskunnallinen** ilmapiiri murentavat yhteiskunnallista luottamusta, ja siten ne voivat estää yhteiskunnallista osallistumista. Rasismi tarkoittaa syrjintää, ulossulkemista tai huonompaa kohtelua etnisen alkuperän, ihonvärin, kansalaisuuden, kulttuurin, äidinkielen tai uskonnon perusteella. On mahdollista, että rasismia tai **syrjintää**⁶⁵ esiintyy viranomaistoiminnassa – tällä on erittäin negatiivinen vaikutus yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

”Viranomaisten virheet ja epäreilu kohtelu voivat olla kohtalokkaita. Vaikka kyse olisi yksittäistapauksesta, se voi saada aikaan suuren keskustelun ja herättää paljon epäluottamusta.”

Vihapuhe on viestintää, joka levittää tai lietsoo vihaa yhtä ihmistä tai ihmisryhmää vastaan, ja siten ruokkii vihamielistä yhteiskunnallista ilmapiiriä. Rasismille altistuvilla maahanmuuttaneilla ja monikielisillä suomalaisilla on erityinen riski altistua vihapuheella, mikä saattaa vaikuttaa negatiivisesti yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

- Raportissa tunnistettujen esteiden purkaminen edellyttää **oikein kohdennettuja ja riittäviä resursseja**, ja puutteellinen resursointi tuottaa osallistumisen esteitä.

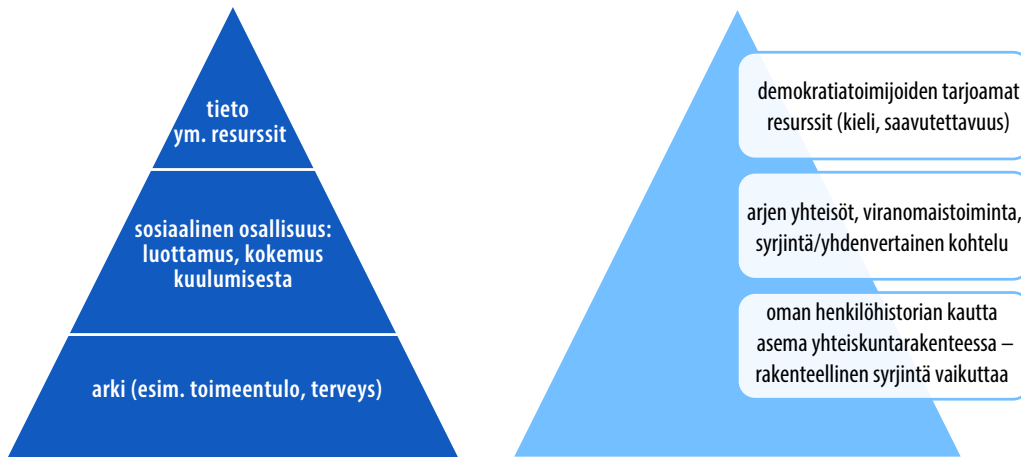
Osaltaan läpileikkaavien esteiden kautta hahmottuu se, miten yhteiskunnallisen vaikuttaminen linkittyy laajoihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. *”Poliittinen osallisuus ei ole erillään muusta osallisuudesta. Mikäli ihminen kokee, ettei ole yhteisön täysvaltainen jäsen, on epätodennäköistä, että hän osallistuisi poliittisesti.”*⁶⁶

Yhteiskunnallista osallistumista määrittää keskeisellä tavalla henkilökohtainen kiinnostus. Kuitenkin yksilöä yhteiskuntaan asemoivilla rakenteellisilla tekijöillä on myös merkitystä. Tätä on havainnollistettu seuraavassa kuviossa, jossa vasemmanpuoleisessa pyramidissa on kuvattu poliittisen osallistumisen edellytyksiä yksilölle ja oikealla niihin kytkeytyviä rakenteellisia ulottuvuuksia.

65 YVV 2022; ks myös Himanen 2021.

66 Ramadan 2022, 54.

Kuvio 6. Poliittisen osallistumisen edellytykset ⁶⁷

Taulukko 1. Näkökulmia osallisuuden ulottuvuuksiin ⁶⁸

	Tieto	Päätöksenteko	Suunnittelu	Toiminta	Arviointi
Organisaation näkökulma	Selkeästi muotoiltu tieto, esim. viestinnässä, sähköisissä osallistumiskanavissa, neuvonnassa Onko organisaation viestintä selko- ja/tai monikielistä? Pyritäänkö se kohdentamaan myös monikielisille suomalaisille ja maahanmuuttaneille?	Osallistuvatko monikieliset suomalaiset ja maahanmuuttaneet organisaation päätöksentekoon – esim. äänestämällä ja vaaleilla valituissa toimitelmissä? Tarvitaanko kohdennettuja toimenpiteitä (esim. maahanmuuttajaneuvostot, järjestökumppanuudet) vähintään neuvoantavan osallistumisen mahdollistamiseksi?	Kehitetäänkö toimintaa tai palveluita niin, että monikieliset suomalaiset ja maahanmuuttaneet voivat osallistua kehittämistyöhön? Esim. asukasfoormit, vaaliohjelmien suunnittelu, järjestökumppanuudet, yhteiskehittäminen	Mahdollistaako organisaation toimintakulttuurin, että monikieliset suomalaiset ja maahanmuuttaneet osallistuvat toimintaan tasavertaisesti? Esim. monikielisten suomalaisten ja maahanmuuttaneiden omaehtoinen järjestötoiminta, osallistuminen asukastoimintaan	Onko monikielisillä suomalaisilla ja maahanmuuttaneilla mahdollisuus antaa palautetta toiminnasta tai palveluista?
Osallistujan näkökulma	Ymmärrettävät ja kiinnostavat viestit	Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon	Toiminnan suunnitteluun ja palvelujen kehittämiseen osallistuminen	Oma toiminta esim. paikallisyhteisössä	Mahdollisuus antaa vaikuttavaa palautetta itselle suunnatusta toiminnasta ja palveluista

⁶⁷ Vrt. Borg 2022; Seppänen ym. 2021; Ramadan 2022.

⁶⁸ Vrt. Piipponen & Pekola-Sjöblom 2019, 4.

6.2 Suositukset

Perustuen yhteiskunnallisen osallistumisen eri osa-alueilla tunnistettuihin osallistumisen esteisiin työryhmä antaa seuraavat suositukset maahanmuuttaneiden ja monikielisten yhteiskunnallisen osallistumisen edistämiseksi.

SUOSITUS 8: Viranomaisten, puolueiden, päättäjien ja kaikkien Suomessa asuvien tulee tunnistaa, että vihapuhe ja häirintä⁶⁹ kaventavat maahanmuuttaneiden ja monikielisten sananvapautta ja motivaatiota asettua ehdolle vaaleissa. Viranomaisilla ja puolueilla on erityinen vastuu puuttua rasismiin, vihapuheeseen ja häirintään.

- **Puolueiden** tulee allekirjoittaa tai uusia allekirjoituksensa Euroopan poliittisten puolueiden rasismiin vastaiseen peruskirjaan. Julkisen sitoumuksen lisäksi puolueiden on konkretisoitava toimenpiteet, joilla ne toimivat rasismia, häirintää, vihapuhetta ja maalittamista vastaan. Yhdenvertaisuussuunnittelu on hyvä työkalu myös puolueille toimenpiteiden suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin.
- **Puolueiden** tulee tukea vaaleissa ehdolla olevia maahanmuuttaneita ja monikielisiä ehdokkaita rasismia, vihapuhetta ja maalittamista vastaan. Työssä voi hyödyntää muun muassa www.yhdenvertaisuus.fi, www.syrjinta.fi ja www.riku.fi verkkosivuilta löytyviä oppaita ja materiaaleja.
- **Viranomaisten** tulee jatkaa toimia vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi. Julkisten organisaatioiden ja kansallisten sosiaalisen median toimijoiden osaamista vihapuheeseen puuttumiseksi tulee vahvistaa.
- **Viranomaisten** tulee lisätä kansalaisten tietoisuutta vihapuheen ja häirinnän eri muodoista ja sananvapauden rajoista. Vihapuheen kohteena olevat ryhmät tarvitsevat lisää tietoa ja tukea siinä, miten toimia vihapuhetta tai häirintää kohdatessa. Viranomaisten on lisättävä toimia, joilla puututaan vihapuheen juurisyihin ja vaikutetaan vihapuheen tuottajiin ja levittäjiin.
- **Valtionhallinnon ja eri hallinnonalojen viranomaisten, poliisin, poliittisten puolueiden, koulujen ja oppilaitosten, työnantajien ja työyhteisöjen, järjestöjen ja median** tulee huomioida toiminnassaan suositukset ja toimenpideehdotukset vihapuheen ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Suositukset annetaan osana oikeusministeriön seurantaselvitystä vihapuheesta ja häirinnästä kesäkuussa 2022.

69 Ks. määritelmä [Oikeusministeriö \(2021\)](#), 68.

Viranomaisten, puolueiden, päättäjien ja kaikkien Suomessa asuvien tulee tunnistaa, että vihamielinen ja riitaisa keskusteluilmapiiri sulkee ulos ja laskee motivaatiota osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomessa tarvitaan rakentavaa keskustelukulttuuria. Se lisää kaikkien suomalaisten rohkeutta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Viranomaisten ja poliittisten päättäjien tulee sitoutua ja toimia esimerkkinä avointa suoraa rasismia ja vihapuhetta vastaan, sekä edistää rakentavaa keskustelukulttuuria.

- **Viranomaisten tulee lisätä toimia ja resursseja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi** erityisesti ihmisten arjessa, paikallisella ja alueellisella tasolla. Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten motivaatio osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa on kytköksissä vallitsevaan asenneilmapiiriin, olemassa oleviin verkostoihin ja kokemukseen turvallisuudesta.
- **Viranomaisten tulee lisätä toimenpiteitä rakentavan keskustelukulttuurin edistämiseksi.** Ihmisten kykyä käydä rakentavaa keskustelua sekä tilaisuuksia keskinäiselle ymmärrykselle tulee lisätä. Julkisen hallinnon tulee jatkaa Erätauko-dialogien, dialogikoulutusten sekä muiden rakentavaa keskusteluilmapiiriä edistävien toimien jalkauttamista ja resursointia.

SUOSITUS 9: Kaikkien viranomaisten tulee tunnistaa, että kokemukset rasismista⁷⁰ ja häirinnästä⁷¹ sekä loukkaava käytös viranomaistoiminnassa heikentävät luottamusta viranomaistoimintaan. Tällä voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen motivaatioon. Viranomaisten tulee puuttua häirintään, suoraan ja rakenteelliseen rasismiin⁷², syrjintään⁷³ ja rakenteelliseen syrjintään⁷⁴ viranomaisen palveluissa ja asiakas kohtaamisissa, rekrytoinnissa, työyhteisöissä että viranomaisyhteistyössä.

Viranomaisten tulee edistää tosiallista yhdenvertaisuutta⁷⁵. Tämä voi edellyttää positiivisen erityiskohtelun⁷⁶ toimia ja edellyttää yhdenvertaisuussuunnittelun tehostamista kaikilla hallinnonaloilla. Näennäisesti yhdenvertaiset vaikuttamismahdollisuudet tai neutraalit toimintatavat eivät riitä.

70 Ks. määritelmä [Oikeusministeriö \(2021\)](#), 68.

71 Ks. määritelmä [Oikeusministeriö \(2021\)](#), 69.

72 Ks. määritelmä [Oikeusministeriö \(2021\)](#), 68.

73 Ks. määritelmä [Oikeusministeriö \(2021\)](#), 69.

74 Ks. määritelmä [Oikeusministeriö \(2021\)](#), 69.

75 Ks. määritelmä [Työ- ja elinkeinoministeriö \(2021\)](#), 36

76 Ks. määritelmä [Työ- ja elinkeinoministeriö \(2021\)](#) 36

- **Viranomaisten koulutusta** asenteellisuuden ja syrjinnän tunnistamisessa tulee lisätä. Koulutuksen tulee tarjota keinoja epäasialliseen käytökseen, rasismiin ja rakenteelliseen syrjintään puuttumiseksi erityisesti asiakastyössä.
- **Viranomaisten tulee tunnistaa**, että rakenteellinen rasismi ja syrjintä koskevat niin viranomaisten tarjoamia palveluita ja asiakastyötä, rekrytointikäytäntöjä ja pääsyä koulutusta vastaaviin tehtäviin ja työyhteisöjen toimintaa, kuin koulutusta että mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. Toimenpiteet ja niiden seurata tulee kirjata yhdenvertaisuussuunnitelmiin.
- **Viranomaisten tietoisuutta ja osaamista** yhdenvertaisuuslaista ja viranomaisen velvollisuudesta puuttua syrjintään ja edistää yhdenvertaisuutta tulee lisätä. Yhdenvertaisuuden edistämismahdollisuuden toimeenpanoa ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatua ja hyödyntämistä on tehostettava.”
- **Julkisen hallinnon yhdenvertaisuussuunnitelmissa** tulee huomioida maahanmuuttaneet ja monikieliset asukkaat, asiakkaat, potentiaaliset työnhakijat, työyhteisön jäsenet, viranomaisyhteistyön kumppanit.
- **Julkisen hallinnon yhdenvertaisuussuunnitelmiin** tulee kirjata toimenpiteet, niiden vastuutahot ja aikataulut. Toimenpiteiden toteutumista on seurattava ja vaikuttavuutta arvioitava:
 - Toimenpiteet, joilla puretaan maahanmuuttaneiden ja monikielisten kohtaamaa rakenteellista syrjintää julkisen hallinnon rekrytoinneissa ja työyhteisöissä. Viranomaisten tulee edistää työelämän monimuotoisuutta suunnitelmallisesti ja hyödynnettävä maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten asiantuntemusta. Viranomaisten rekrytointisyrjinnän torjunnan keinoja vahvistettava. Viranomaisina toimivien henkilöiden on edustettava maahanmuuttaneen ja monikielisen väestön määrää Suomessa, alueellisesti tai paikallisesti.
 - Toimenpiteet, joilla puretaan maahanmuuttaneiden ja monikielisten ja osallistumisen esteitä.
 - Toimenpiteet, joilla edistetään maahanmuuttaneiden ja monikielisten äänen kuulumista ja vaikuttamismahdollisuuksia viranomaisyhteistyössä, palveluiden suunnittelussa, toiminnan kehittämisessä ja arvioinnissa.

- **Ministeriöiden** tulee huomioida hallinnonalojen ja virastojen tulosohjauksessa syrjinnän ja rasismien vastaisen työn vahvistaminen, sekä maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen.
- **Viranomaisten on lisättävä systemaattista tiedonkeruuta** vihapuheen, rasismien ja syrjinnän vaikutuksista maahanmuuttaneiden ja monikielisten osallistumiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

SUOSITUS 10: Tutkimusperustaista tietoa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja keinoista sen edistämiseen tarvitaan lisää. Tämä on huomioitava esimerkiksi Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitushauissa ja -päätöksissä. Tutkimusperustaisen tiedon tarve koskee kaikkia edellä mainittuja suosituksia 1-9.

SUOSITUS 11: Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen esteitä purkavan toiminnan resursointia on parannettava. Resursoinnissa on otettava huomioon väestöryhmän koko, ja se että tämä ryhmä kasvaa merkittävästi. Resurssien tarve koskee niin maahanmuuttaneiden omia järjestöjä, viranomaisia kuin puolueita.

7 Yhteenveto suosituksista

Alla esitetään yhteenveto työryhmän suosituksista, joilla voidaan purkaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen esteitä. Suositukset ja niihin sisältyvät toimenpide-ehdotukset on esitetty edellä kunkin alaluvun viimeisenä kappaleena.

SUOSITUS 1: Vaaleista vastaavien viranomaisten oikeusministeriössä, kunnissa, Kuntaliitossa ja hyvinvointialueilla tulee huolehtia selko- ja monikielisen vaaliviestinnän toteuttamisesta ja resursoinnin parantamisesta siten, että vaaliviestintä tavoittaa maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset.

SUOSITUS 2: Puolueiden tulee osaltaan edistää maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten vaaliosallistumista. Keskeiset keinot ovat selkokielisen ja monikielisen viestinnän lisääminen maahanmuuttaneiden ja monikielisten äänestäjien tavoittamiseksi, ehdokasasettelun moninaisuuden lisääminen sekä ehdokkaiden ja valittujen edustajien kohdennettu tukeminen.

SUOSITUS 3: Kaikkien viranomaisten tulee lisätä toimia, joilla edistetään maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten tosiasiallisia mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnassa myös vaalien välillä.

Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee lisätä toimia, jotta kuntalaissa ja hyvinvointialueilla säädettyt asukkaiden ja palveluiden käyttäjien osallistumisoikeudet toteutuvat myös maahanmuuttaneiden ja monikielisten asukkaiden osalta.

Maahanmuuttaneilla ja monikielisillä asukkailla ja palveluiden käyttäjillä tulee olla tosiasiallisesti yhdenvertainen pääsy tietoon, aloitteiden tekemiseen, palveluiden suunnitteluun, toiminnan kehittämiseen, toimeenpanoon sekä palautteen antoon ja toiminnan arviointiin.

SUOSITUS 4: Viranomaisten tulee tunnistaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten omien järjestöjen merkitys yhteiskunnallisen osallisuuden edistämisessä, viranomaisyhteistyössä. Järjestöjen toimintaedellytykset edunvalvontaan ja vaikuttamistyöhön tulee turvata.

SUOSITUS 5: Viranomaisten tulee huolehtia maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten edustukseen kohdennettujen toimielinten ja neuvottelukuntien toimintaedellytyksistä.

SUOSITUS 6: Koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että kotoutumiskoulutukseen ja monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon osallistuvat maahanmuuttaneet saavat asuinpaikasta riippumatta käytännönläheistä tietoa oikeuksistaan ja vaikuttamiskeinoistaan.

Monikielisen yhteiskuntaorientaatiojakson tulee olla myös niiden maahanmuuttaneiden saatavilla, jotka eivät ole kotoutumislaissa tarkoitettuja kotoutuja-asiakkaita. Yhteiskuntaorientaatiojakson tulee tarjota tietoa vaikuttamismahdollisuuksista Suomessa maahanmuuton syystä riippumatta, myös esimerkiksi työn tai opiskelun perusteella Suomeen muuttaneille.

SUOSITUS 7: Valtioneuvoston ja ministeriöiden, kuntien ja hyvinvointialueiden tulee vahvistaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten lasten ja nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

Opetus- ja kulttuuriministeriön, opetushallituksen ja Kuntaliiton tulee huolehtia siitä, että maahanmuuttaneille ja monikielisille nuorille on tarjolla monipuolista tukea yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi kasvamiseen.

SUOSITUS 8: Viranomaisten, puolueiden, päättäjien ja kaikkien Suomessa asuvien tulee tunnistaa, että vihapuhe ja häirintä⁷⁷ kaventavat maahanmuuttaneiden ja monikielisten sananvapautta ja motivaatiota asettua ehdolle vaaleissa. Viranomaisilla ja puolueilla on erityinen vastuu puuttua rasismiin, vihapuheeseen ja häirintään.

Viranomaisten, puolueiden, päättäjien ja kaikkien Suomessa asuvien tulee tunnistaa, että vihamielinen ja riitaisa keskusteluilmapiiri sulkee ulos ja laskee motivaatiota osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomessa tarvitaan rakentavaa keskustelukulttuuria. Se lisää kaikkien suomalaisten rohkeutta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Viranomaisten ja poliittisten päättäjien tulee sitoutua ja toimia esimerkkinä avointa suoraa rasismia ja vihapuhetta vastaan, sekä edistää rakentavaa keskustelukulttuuria.

77 Ks. määritelmä [Oikeusministeriö \(2021\)](#), 68.

SUOSITUS 9: Kaikkien viranomaisten tulee tunnistaa, että kokemukset rasismista ja häirinnästä sekä loukkaava käytös viranomaistoiminnassa heikentävät luottamusta viranomais-toimintaan. Tällä voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen motivaatioon. Viranomaisten tulee puuttua häirintään, suoraan ja rakenteelliseen rasismiin, syrjintään ja rakenteelliseen syrjintään viranomaisen palveluissa ja asiakaskohtaamisissa, rekrytoinnissa, työyhteisöissä että viranomaisyhteistyössä.

Viranomaisten tulee edistää tosiallista yhdenvertaisuutta. Tämä voi edellyttää positiivisen erityiskohtelun toimia ja edellyttää yhdenvertaisuussuunnittelun tehostamista kaikilla hallinnonaloilla. Näennäisesti yhdenvertaiset vaikuttamismahdollisuudet tai neutraalit toimintatavat eivät riitä.

SUOSITUS 10: Tutkimusperustaista tietoa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja keinoista sen edistämiseen tarvitaan lisää. Tämä on huomioitava esimerkiksi Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitushauissa ja -päätöksissä. Tutkimusperustaisen tiedon tarve koskee kaikkia edellä mainittuja suosituksia 1–9.

SUOSITUS 11: Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen esteitä purkavan toiminnan resursointia on parannettava. Resursoinnissa on otettava huomioon väestöryhmän koko, ja se että tämä ryhmä kasvaa merkittävästi. Resurssien tarve koskee niin maahanmuuttaneiden omia järjestöjä, viranomaisia kuin puolueita.

Lähteet

- Allianssi 2017: *Kunnallisen nuorisotyön tulevaisuudenodotukset*. Saatavissa: https://issuu.com/allianssiry/docs/knt17_nettti_korjattu?fbclid=IwAR1Bn76fR820569jlu7for-v9vIaBu7ERkl3xYnpavlgXJWmg2XGxykSWY
- Borg, S 2022: "Ulkomaalaistaustaisten äänestysaktiivisuus ja puolueläheisyys" teoksessa Kettunen P (toim.) *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Sivut 123-142.
- Christensen, H, Jäske, M, Setälä, M, Laitinen E 2016: *Demokraattiset innovaatiot Suomessa – Käyttö ja vaikutukset paikallisella ja valtakunnallisella tasolla*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 56/2016. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79817>
- Demo Finland 2021: *Jäsentensä näköiset. Puolueiden sisäinen demokratia Suomessa*. Saatavissa: https://demofinland.org/wp-content/uploads/2021/04/Puolueiden_sisa%CC%88inen_demokratia_Suomessa_Demo_Finland_final.pdf
- Demokratia-kokeilut 2020: *Demokratiakokeilut-2020-hankkeen-loppuraportti*. Helsingin kaupungin kanslia ja kaupunkiympäristön toimiala. Saatavissa: <https://evermade-helsinki-osallisuus-website.s3.eu-north-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2021/05/28135646/Demokratiakokeilut-2020-hankkeen-loppuraportti.pdf>
- Harinen, Päivi 2005. *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen – tutkimushankkeen väliraportti*. Nuorisotutkimusverkosto. Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/mitahantekis.pdf>
- Himanen, M 2021: "Turvallisuus ja institutionaalinen rasismi: esimerkkinä etninen ja rodullinen syrjintä poliisitoiminnassa." Teoksessa S. Keskinen, M. Seikkula, & F. Mkwasha (toim.), *Rasismi, valta ja vastarinta: Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki. Sivut 185-197.
- Huttunen, L 2004: "Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen." Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen, & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Sivut 134-154.
- Kallioniemi, E ja Vahti, J 2021: *Miten demokratiaa kokeillaan? Käsikirja demokratiakokeilujen toteuttamiseen ja osallisuuden vahvistamiseen nopeasti muuttuvassa maailmassa*. Sitran selvityksiä 189. Sitra. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/app/uploads/2021/05/sitra-miten-demokratiaa-kokeillaan.pdf>
- Kananeen, M, ja Ronkainen, J 2020: Finnish-Russian dual citizens and the changing political climate of supranational citizenship. Teoksessa *International Perspectives on Inclusion within Society and Education* Routledge. Sivut 57-69.
- Kettunen P 2022: "Maahanmuuttaneiden poliittinen osallistuminen osana kotoutumisen edistämistä Varsinais-Suomessa" teoksessa Kettunen, P (toim.) *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Sivut 91-104.
- Kettunen, P 2022: "Suoran poliittisen osallistumisen tutkimus". Esitelmä MOVA-työryhmän kokouksessa 4/2021 17.1.2022.
- Kettunen, P ja Sipinen, J 2022: "Johdanto: Yhdenvertaisuutta osallistamalla – maahanmuuttaneiden poliittinen osallistuminen Suomessa" teoksessa Kettunen, P (toim.) *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Sivut 7-18.
- Kuokkanen, K (2022): "Maahanmuuttaneiden osallistuminen ja osallisuus hankkeissa" teoksessa Kettunen P (toim.) *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Sivut 71-90.
- Kuusio H, Lämsä R, Kazi V, Leeman L 2020: Sosaalinen ja poliittinen osallistuminen. Teoksessa Kuusio H, Seppänen A, Jokela S, Somersalo L, Lilja E (toim.). *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa. FinMonik-tutkimus 2018–2019*. Raportti 1/2020. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Lepola, O, Bhose, K ja Yared, M 2015: *Active Citizenship: Enhancing Political Participation of Migrant Youth*. Access-hankkeen raportti. Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/peerreview_eng.p
- Piipponen, S-L ja Pekola-Sjöblom, M 2019: *Osallistaako kunta, osallistuuko kuntalainen? Uutta kunnista -julkaisu nro 3/2019*. Kuntaliitto. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2019/2004-osallistaako-kunta-osallistuuko-kuntalainen>
- Oikeusministeriö 2021: *Yhdenvertainen Suomi. Valtioneuvoston toimintaohjelma rasismien torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi*. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:34. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-808-0>
- Ramadan, F 2022: "Järjestötyön vaikutus osallisuuden kokemukseen" teoksessa Kettunen P (toim.) *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Sivut 51-70.

- Tilastokeskus 2021a: Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain, 1990-2020. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen__Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/maakoto_pxt_11vu.px
- Seikkula, M 2015: Rodullistavien rajanvetojen kyseenalaistaminen rasismien kohteeksi joutuvien blogiteksteissä. *Sukupuolentutkimus*, 28(4), 20-31.
- Seppänen, A, Sipinen, J, Kuusio, H & Kazi, V 2021: Suomeen muuttaneiden äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa: yhteydet maahanmuuton syyhyn, kielitaitoon ja kuulumisen kokemukseen. *Tutkimuksesta tiiviisti* 12/2021 (THL).
- Sipinen, J ja Seikkula, M 2022: "Reproducing white normativity in parties' candidate recruitment: Evidence from the 2017 Finnish municipal elections" julkaisussa *Scandinavian Political Studies*. Ennakkojulkaisu verkossa. Saatavissa: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9477.12233>
- Sood, P 2022: "Oulun kaupungin maahanmuuttajaneuvosto". Esitelmä MOVA-työryhmän kokouksessa 5/2021 14.2.2022.
- Suni, A, ja Mietola, R 2021: "Dear colleagues, I ask you to act like adults': minority youth and their political participation" julkaisussa *Journal of Youth Studies*. Ennakkojulkaisu verkossa. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.2009784>
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2022a: Väestörakenne [verkkojulkaisu]. Väestö kielen mukaan 1980–2021 . Helsinki: Tilastokeskus.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2022b: Kunnallisvaalit [verkkojulkaisu]. Ennakkoon äänestäneiden tausta-analyysi 2021, 1. Ehdokkaiden tausta-analyysi kuntavaaleissa 2021 . Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/kvaa/2021/01/kvaa_2021_01_2021-06-04_kat_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Eduskuntavaalit [verkkojulkaisu]. Äänestäneiden tausta-analyysi 2019, 1. Äänestäneet eduskuntavaaleissa 2019 . Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/evaa/2019/03/evaa_2019_03_2019-05-24_kat_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2018: Presidentinvaalit [verkkojulkaisu]. Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/pvaa/2018/pvaa_2018_2018-02-02_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kunnallisvaalit [verkkojulkaisu]. Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi 2017, 1. Äänestäneet kuntavaaleissa 2017 . Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/kvaa/2017/05/kvaa_2017_05_2017-05-05_kat_001_fi.html
- THL 2022: Maahanmuuttajalasten, -nuorten ja -perheiden terveys -verkkosivu. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajalasten-nuorten-ja-perheiden-terveys>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021: *Kotoutumisen sanasto*. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-931-5>
- Viyan, G 2022: "Nuorten yhteiskunnallisen vaikuttamisen esteet ja ratkaisut." Esitelmä MOVA-työryhmän kokouksessa 6/2021 14.3.2022.
- Wass, H, ja Weide, M 2015: *Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta: maahanmuuttotustaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa*. (Selvityksiä ja ohjeita). Oikeusministeriö. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1428475553037/Files/OMSO_26_2015_Aanestaminen_maahanmuutt_78_.pdf
- Weide, M 2021: "Poliittinen osallistuminen ja kotoutumiskoulutus: haasteet ja mahdollisuudet". Esitelmä MOVA-työryhmän kokouksessa 2/2021 23.11.2021.
- YVV 2022: Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_7+2022.pdf

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-466-4 (PDF)